ENSV Riiklik Avalik Raamatukogu 2578. Rah vakasv. Peav. Pre Tallinn, Tõnismägi 11. (3

EESTI SÕNA TEATAJA

NR. 60. LAUPÄEVAL, 20. MAIL 1944. A. 4. AASTAKAIK. UKSIKNUMBER 5 PENNI

Ilmub teisipäeval, neljapäeval ja laupäeval. Tellimishind: kodumaale Rmk. 0.60 ja välismaale Rmk. 1.— kuus. Aadressi muutmine 20 pn. Kehtivad kuulutuste hinnakirjad: O — nr. 1 ja R — nr. 1. Paide Trükikoja trükk. • Toimetus ja talitus: Paide, Turg 10, tel. 30. Toimetuse kõnetunnid tööpäevadel kl. 8—12. Talitus avatud tööpäevadel kella 8—17.30, laupäeval kl. 8—13. Peatoimetaja Johannes Kaup. Väljaandja: Kirjastus Eesti Ajaleht

Itaalia lõunarindel ründab vaenlane

turmtule ettevalmistusel edasi

Talle tekitati jälle raskeimaid kaotusi. Idarindel rünnati vaenlase raudteejaamu

Führeri peakorterist, 19. mail. Sõjajõudude ülemjuhatus teatab:

Itaalia lõunarindel kestavad rasked võitlused, eel kõige lõigus lääne ja loode pool Esperlat ning Pontecarvo juures. Väga tugeva tankide ja lahinglendurite toetusega peale mitmetunnist kahurite turmtuld ründav vaenlane löödi raskeimate kaotustega tagasi, üks kohalik sissemurd San Oliva juures rilvistati kibedais võitlusis.

Idas nurjusid bolshevike korduvad rünnakud Dnestri alamjooksul, Karpaatide eelmaastikus ning kagu pool Vitebskit ja lääne pool Nevelit. Tugevad saksa võitluslennukite üksused ründasid viimasel ööl hea eduga Rovno, Sarnõ ja Šdolbonova raudteejaamu. Arvukate kild- ja süütepommide heidete läbi tekkis jaamaseadmeis ning väljasõiduvalmis rongide hulgas suuri tulikahjusid ja purustusi.

Põhja-ameerika pommilennukid teostasid eile päeval terrorrünnaku mitmele asulale Kagu-Euroopas. Eriti Belgradi ja Ploesti linnades tekkis kahjusid ja kaotusi elanikkonnas. Saksa ja rumeenia õhukaitsejõudude ning laevastikuõhutõrje poolt tulistati alla 35 lennukit.

Vihased võitlused Itaalias

Cassino loovutati võitluseta. Saksa õhujõudude raske rünnak Smolenskile

Führeri peakorterist, 18. mail. Sõjajõudude ülemjuhatus teatab:

Itaalia lõunarindel õnnestus vaenlasel eile pärast vihaseid võitlusi, milledes tal oli raskeimaid veriseid kaotusi, murda põhja pool Formiat meie positsioonidesse. Vastuabinõud on tarvitusele võetud. Esperia ruumis löödi kõik tugevaima suurtükiväe- ja soomusvägede panusega teostatud vaenlase rünnakud tagasi.

Cassino, mida anglo ameeriklased on juba kuid tugevate jõududega asjatult rünnanud jäeti mööda ööl võitluseta maha ühe tagapool asetseva, jõdusid säästva riivpositsiooni kasuks.

Nettuno sillapeas tõrjuti elavneva võitlustegevuse juures tugevad vastase rünnakud lõuna pool Cisternat ja lõuna pool Littorlat.

Üks Saksa võitluslennukite tugev üksus ründas mööda ööl vaadeldud heade tagajärgedega vaenlase rünnakulekoondumist ja järeleveoteid Minturno võitlusruumis.

Põhja Ameerika pommitusüksused suunasid rünnakuid mitmele sadamalinnale Itaalia läänerannikul ja Elba saarel. Seejuures tulistati õhutõrjesuurtükiväe poolt ja õhuvõitlusis 17 vaenlase lennukit alla.

Idarindelt ei teatata peale elavate kohalike võitluste Dnestri alamjooksul ja Karpaatide eelmaastikul suuremaist võitlusist.

Musta meres uputas üks Saksa allveelaevahävitaja ühe Nõukogude allveelaeva ja vigastas teisi nii võrd raskesti, et selle hävitamine on tõenäoline.

Saksa raskevõitluslennukite tugevad üksused teostasid mööda ööl kontsentreeritud rünnaku Smolenski raudteejaama piirkonnale. Lõhke- ja süütepommide massilise allaheitmise läbi tekkis eesmärgiruumis mitu suurtulikahju ja plahvatusi.

Nõukogude pommituslennukite rünnakukatsel ühele Lõuna Soome sadamale tulistati jahilennukite poolt 10 vaenlase lennukit alla.

Balkanis jatkati edukalt võitlust kommunistlike jõukude vastu. Ajavahemikus 1. kuni 15. maini kaotasid kommunistid üle 3000 surnu, 1300 vangi ja mitusada ülejooksikut. Suur hulk suurtükke, relvi ja igasugust sõjamaterjali ning 34 varustuslaagrit saadi saagiks või hävitati.

Dalmaatsia ranniku ees asetseva Solta saare vastu suunatud vaenlase aktsiooni tõrjumisel paistis eriti silma ühe Hannoveri grenaderirügemendi II pataljon reservkapten Mohrmanni juhtimisel.

Leiti 2000 lätlase hauad

Küüditatud mõrvati NKVD poolt Venemaal

Berliin, 18. 5. (DNB) Nagu DNB kuuleb, on Vitebski ja Polotski vahel Ulla läheduses leitud haudu, mida nüüd ilmad soojenedes saab lahti kaevata

„Neisse haudadesse maeti 1941. aasta juunis ligi 2000 NKVD poolt mahalastud lätlast," teatab Ulla linnapea. „Arvatavast olid need intelligentsi ja kõrgemate kihtide esindajad. Nende hulgas oli ka naisi, lapsi ja noorukeid. Need õnnetud toodi siia pikas rongis Daugavpilsist Polotski kaudu. Siin varikesid nad viimastel juunipäevadel kokku, olles välja kurnatud kuumusest, näljast, janust ja hirmust. Kuna edasiminekule ei saadud mõteldagi, siis tapeti nad NKVD saatemeeskondade poolt päise päeva ajal maanteel kuulipildujaist. Jättes surnud ja surijad hoolimatult maha, marsisid saatemeeskonnad minema. Ümbruskonna elanikud pidid kaks päeva pärast seda neid surnuid massihaudadesse ajama."

Varsti pärast seda Vitebski ja Polotski ruumis edasitungivail Saksa soomusüksustel polnud aega haudadega tegelda. Hiljem ohus tasid seda ümbrust bandiidid. Alles nüüd pärast selle ruumi puhastamist bandiitidest, leiti hauad, milledele kohalikud elanikud tähelepanu juhtisid. Erilüksused alustasid haudade lahtikaevamist.

„Reetlikud eestlased"

Narva rindel avastati uusi hirmutegusid

Hiljuti õnnestus Saksa vägedel Narva rindel tugeva vastulöögiga enda kätte saada seni enamlaste poolt okupeeritud suuremat maariba. Tegemist on ühe hõredasti asustatud ja osaliselt sõostunud maa-alaga, kus talurahvas elas oma üksiktaludes. Juba siiase tungides paistis saksa sõdureile silma, et kogu piirkonnas polnud näha ühtki inimest. Täielikult mahapõlenud talude ja väikeste asulate kohal valitses kaimistuvaikus, niipea kui võitluskära oli vaikinud.

Kohe pärast võitlustegevuse lõppemist otsiti laialipaisatud talud ja asulad hoolikalt läbi, et leida inimesi. Sealjuures tegid saksa sõdurid mahapõletatud talude varemete juures jubedaid avastusi.

Vangide teatel suleti juba mõni päev enne enamlaste taganemist ümbruskonna elanikud oma taludesse, kus neid valvati, et „reetorlikud eestlased", nagu väljendusid enamlikud komandörid, ei saaks sakslasi abistada. Kõik mehed ja naised, kes veel kuidagi kõlbasid Nõukogude armee abitöödele, olid juba piirkonna okupeerimisel enamlaste poolt küüditatud ja osalt tapetud. Kui nüüd enamlased nägid, et nad unesti on suunitud taganema, otsustasid nad elanikkonna täielikult hävitada, et pelta oma häbitegude jälgi.

Nagu teisteski piirialades, nii ei piisanud ka siin enamlaste kaitsetute naiste ja lasto mahalaskmisest, vaid nad nautisid oma ohvrite piina. Ühes talus kaeveti unesti lahti mahapõlenud leutade juures avastatud hooletult kinnlastud haud. Sealt leiti neli laipa, kelle istkud varsti kindlaks tehti, sest Eestis leiti nende sugulased. Nende bolshevike mõrvaiha ohvrite puhul on tegemist kahe naisega, kes on 60—65 aastat vanad, ühe kümneaastase poisikese ja neljaaastase lapsega. Ohvrid olid kokku seotud telefonikaabliga, mis iga isiku kaela ümber moodustas silmuse.

Ka ühes teises talus leiti lohakalt mulda aetud elaniko laipu. Bolshevistlikud mõrvarid olid siin hauale visanud sõostunud palgid ja müürijäänused, et mõrvakohta varjata.

Nagu selles piirkonnas vangivõetud nõukogude seersant Grigori Palkin, sünd. 6 8. 1908 Baranovkas Kalnuga juures, ülekuulamisel ütles, on mitmed nõukogude komandörid oma alemailt nõudnud, et võimaliku taganemise puhul ei tohi pääseda ükski „eesti koer ja reetur", vaid et nad maha löödaks ja et kõik kõlbliz nende varandusest kaasa võetakse.

Lõplik arveteõiendus Kallayga

Budapestist, 16. 5. Riigiminister Backy õiendas lõplikult arveid Kallayklikega, milline tahtis viia Ungarit olukorda, kus praegu asub Itaalia. Võlgnetavat tänu saksa rahva juhile, et Ungari ei ole muutunud sõja tallermaaks. Kallay olevat kavatsenud Ungarit vaenlase poole üle viia, niipea kui nõukogude väed oleksid jõudnud Karpaatidesse. Juudiküsimuse kohta seletas Backy, et juutide isoleerimine olevat osaliselt juba teostatud, osaliselt alles käimas. Maa-alal teispool Tiszat olevat 320000 juuti koondatud ghettodesse või kooduslaagritesse. Lõpptulemusena valmistavat ette kõigi juutide lahkumist Ungarist.

Kirikud ja haiglad on USA pommitajate sõjaliselt tähtsateks eesmärkideks

Õhugangsterite uued häbiteod Itaalias

Milanost, 18. 5. (DNB). Lakkamatute terrorirünnakute sarjas Põhja- ja Kesk-Itaaliale tuli Fidenzal, Parmal, Modenal ja Faenzal taluda raskeid pommirünnakuid.

Fidenzas hävitati üks elamutekvartaal arvukate maiadega. Ohvrite arv on suur.

Raske terrorirünnak teostati ka Parmale, kus hävitati San Pietro kirik ja üks klooster.

Modenas tabati peaasjalikult linna südamikku. Kaks kirikut hävitati, kuna kolmandat vigastati. Samuti tehti tööliskonna elamukvartaalid raskete pommide loopimisega maatasa. Veel hävis San Paolo haigla, kuna ka peapiskopi palee sai raskeid kahjustusi. Ka siin oli ohvrite arv suur.

Pia Cenza läheduses ründasid ameerika pommilennukid põldudel töötavaid maatöölisi pardarelvadega. Etasi tulistasid ameerika pommitajad üht Punase Risti autot, kus leidus haavatuid.

Imphal täiesti sisse piiratud

Shanghai, 18. 5. (DNB) 4. Briti armee ümberpiiramine Imphali ruumis Jaapani vägede poolt on lõppenud, seletas Jaapani armee esindaja kolmapäevai pressikonverentsil. Pärast seda kui inglased on nüüd lõplikult lõigatud ära kõikidest varustusteedest, jääb neil ainsaks väljapääsuks veel varustamine õhuteel, mis aga kaugeltki pole küllaldane. Vedelkütteaine puudus annab end sissepiiratute juures juba seeläbi tunda, et lahinguväljale mahajäänud tankide ja veoautode arv päev-päevalt kasvab. Inglise transportlennukid peavad oma varustuslendudel ületama Jaapani tuleliini ja neid rünnatakse pidevalt Jaapani jahilennukite poolt. 15. aprilli ja 5. mai vahel tulistati Imphali kohal alla 98 suurt Inglise transportlennukit.

Eden käis Moskvas

Berliinist, 17. 5. Eden sõitis Stettiniuse külaskäigu ajal Londonist Moskvasse ja sai sealt Stalinilt kaasa Nõukogude Liidu uued poliitilised nõudmised. Stalin nõudis iseäranis Nõukogude Liidu osavõttu loodetavast Norra okupeerimisest. Tagasi pöördudes teatas Eden sellest soovist Stettiniusele, kes enne vastamist hankis ka Rooseveldi seisukoha. Rooseveldi nõustumise järele teatas Inglise valitsus Norra pagulasvalitsusele, et Nõukogude Liit võtab osa läbirääkimistest Norra tulevase okupeerimise korraldamiseks.

Stalini reklaampatriarh suri

Stokholmist. Moskva teadetebüroo teatab, et Kremli poolt ülalpeetud „patriarh" on 78 aasta vanuses surnud äkki ajurabandusse.

Rohutirtsude nuhtlus Põhja-Aafrikas

Vichyst, 18. 5. (DNB). Põhja-Aafrikast teatatakse suurest rohutirtsude nuhtlusest, mis omab katastrofilist iseloomu. Mitte ainult Alzheerias toimub nende laastamine, vaid ka Lõuna-Marokos. Ajaleht „Echo du Maroc" kritiseerib võimude puudulikke abistamisvahendeid ja oletab, et tänavu ei saa toimuda mingit väljavedu.

Börsispekulandid teenisid 150 miljonit naela

Stokholm, 16. 5. (DNB) „Daily Herald" teatab, et Londoni börsispekulandid on viimastel päevadel teeninud ümmarguselt 150 miljonit naelsterlingit. Churchilli väljenduse peale, et pärast sõda hakatavat ehitama teraseesi maju, tõusis teraseaktsiate kurss tunduvalt. Ka vaseaktsiate kurss tõusis, sest valitsus teatas, et ta ostab jäägitult ära kogu vasetoodangu.

Ähvardustel ja terroril ei ole mõju

Rumeenia ajakirjandus liitlaste väljapressimiskatsetest

Bukarestist, 18. 5. (DNB). „Meie ei lase end eksiteele viia ei ähvardustest terrorist ega ka väljapressimistest," seletab „Porume Vremii", seoses Saksamaa liitlastele adresseeritud nõudes loobuda sõdimast. Ajaleht kirjutab: „Rumeenia poliitiliseks ja hingeliseks võitmiseks kasutatakse kaht vahendit: esiteks pommirünnakuid tsiviilelanikkonna, naiste ja laste, kultuuriasutaste ja jumalakodade vastu, teiseks pakkumist et annaksime end teatavat laadi liitlasena ja sõbrana Nõukogude valitsemise alla. Ei üks ega teine andnud tagajärgi: esimesel moodusel ei saanud olla edu seepärast, et tsiviilelanikkonna mõrvamine äratas kogu rahvase üksmeelselt solidaarse ja aktiivse viha, millele liitub vaikne ja sügav põlgus agressorite vastu. Pakkumine aga, anda end vabatahtlikult Moskva kätte, kinnitas üksnes meie senise võitlus- ja kaitsepoliitika õiget joont. Neljameeleorliselt alla heidetud lendlehed lõpuks on viimaseks tõendiks, et meid ei suudeta võita vaenemaa tagant".

„Rapid" rõhutab seejärel seoses rumeenia rahva ja idas võitleva armee üksmeelt. „Sõjaväe kartmatu suhtumisviis kinnitab ka meid. Nende ohvrivalmidus tiivustab meid, silmas pidades koduman ohustamist, väärikate hoiakule. Rumeenia sõdurit ei suuda tema vahvusest miski väärata, ei kuulsused ega ka vaenlase raadiopropaganda. Ta teab, et ta võitleb oma vabaduse ja vabaduse kaitseks ja ta teab seda toetudes usus ja lootuses oma rahva õigusele."

Abirahvaid saadetakse anglo-ameeriklaste eest surema

Berliin, 18. 5. (DNB) Pärast peagu kuue nädalast võitluste vaheaega ööl vasta 12. maid alanud neljas suurrünnak Lõuna-Itaalia rinde lääneosas on vaenlasele Aurunzi mägedes ja Liiri orus toonud mõningaid maastikuvõite, mis aga kuidagi ei vasta tema rasketele kaotustele. Suurimat ohvrit pidid tooma abirahvad.

Põhja pool Cassinot maksid poola palgasõurid oma katse eest lühimat teed kaudu Viad assilinale läbi tungida hulgaliste sumutega Rapido juures, kus ameeriklased ühelainsa jaanuariööl 1000 vangi ja 500 surnut kaotasid, jäeti nüüd väljaastumine hindudele. De Gaulle'i Põhja-Aafrika väeosad võisid surra anglosakside eest raskeis võitlusis Castelnuovo ja Ausonia juures. Ka lõuna pool Cassinot võitlusse saadetud Inglise soomusüksustel olid tunduvad kaotused. Samal ajal suurel määral kaasavõetud ameeriklased moodustavad seni võetud vangide peaosa.

Ühine sõda

Pole olemas kaht sõda, üks Euroopas ja teine Vaikse ookeani ruumis. On olemas ainult üks sõda. Kui Roosevelt ja Churchill arvasid, et nad suudavad seda kaheks jaotada oma strateegilise vormeliga „Euroopa enne" (Europe first), siis näevad nad praegu, et nad on eksinud. Saksa rahvas osutus liiga tugevaks.

Nüüd on see areng jõudnud juba niikaugele, et inglaste ja ameeriklaste vahel valitseb pinge strateegia küsimuste pärast. Inglased nõuavad ameeriklasilt tugevat abi Euroopa sõjatandri jaoks juba sellepärast, et nad kardavad, et nad peavad kaudma suuri vereohvreid invasiooni teostamisel. See nõrgestaks neid aga ja nad jääksid seetõttu liitlaste leeris veelgi enam tagaplaanile. Kiputakse nimelt liig kergesti unustama, et inglasi ei ole sugugi rohkem kui itaalasi, elab ju Briti saarel ainult 44 miljonit inimest. Suurte vereohvrite tulemuseks oleks aga ainult Inglismaa positsiooni nõrgenemine maailma poliitikas, nagu see juhtus pärast esimest maailmasõda.

Ameeriklased oma poolt nõuavad aga et inglased abistaksid neid senisest tugevamini Vaikse ookeani ruumis. Nad on väga pettunud selliest, et nad lasksid end ninapidi vedada teadetest, et pärast monsuuniperioodi alustab Briti India-armee suurt rünnakut Burmale. Inglased on hoidunud jõudude ohverdamisest Ida-Aasias esiteks sellepärast, et nad tahavad end säästa, ja teiseks, kuna ei sobi nende kavva võimaldada ameeriklasile suuri edusid Vaikse ookeani ruumis. Churchill arvestab nimelt seda, et ameeriklased ei tule üksi toime jaapanlastega, vaid vajavad briti lahingulaevu ja muudki abi. Ta loodab, et kord saabub aeg, kus tema enam ei tarvitse reisida Washingtoni, vaid Roosevelt peab sõitma Londoni. Siis arvab ta võivat muuta põhja-ameeriklaste edasitungi Briti impeeriumis ja Briti huvipiirkonnis taandumiseks. See on taas üks paljusid Churchilli arvestusi, mis tõenäoliselt ei lähe täide.

Meile ei ole oluline see küsimus, kumb kumba rohkem petab, kas inglane ameeriklast või vastupidi. Meie nendime ainult, et liitlaste strateegiline plaan lahutada sõjatandreid teineteisest on ebaõnnestunud ning meil on ikkagi tegemist ainult ühe sõjaga.

Euroopa sõjatandril näeme meie, et liiduvahekordade lõtvenemise asemel on neid kolmikpaktiriikide vahel veelgi tugevdatud, mille tulemuseks on jõudude koondamise kindlustamine Ungaris, Rumeenia jõudude tugevam kaasatõmbamine ning lõpuks Itaalia vabariikliku sõjaväe uuestiloomine.

Selle jõudude kontsentratsiooni tulemusena on suudetud edukalt vastu panna Nõukogude suurofensiivile idas ning Saksa armeed on samuti valmis vastu võtma läänest ammu juba lubatud invasiooni.

Samasuguselt on olukord arenenud ka Ida-Aasias. Samal ajal kui vaenlase plaanid nägid sõja aktiveerimist Indias, on Burma väed ja India rahvusliku armee üksused Jaapani juhtimisel ületanud India-Burma piiri, et kanda India rahvusliku vabadusliikumise ideid kõikjale Indiasse.

Kolmikpaktiriikide esindajate hiljutine kokkutulek Tokios on jälle uueks tõendiks selle kohta, et meil on tegemist ainult ühe sõjaga. Saksamaale on suureks kergenduseks asjaolu, et tema vaenlane on samal ajal seotud ka Vaikse ookeani ruumis, kus Saksamaa vaprad ja visad liitlased osutavad angloameeriklasile tugevamat vastupanu ja annavad neile nii mõnegi kõva löögi. Juba sellegi kergenduse tõttu ei saa praegust sõda võrrelda eelmise Maailmasõjaga, kus vaenlased piirasid Saksamaad igast küljest. Ja see, et Euroopas igal juhul suudetakse vastu pidada, on eelduseks sellele, et jaapanlased saavutavad oma eesmärgid Ida-Aasias. Sellase saatusühtluse juures on loomulik, et Jaapani peaministri Tojo ja Saksa suursaadiku Stahmeri kõned kolmikpaktiriikide läbirääkimisel Tokios omavad erilist tähtsust ja kaalu. Pt.

Budapestis 175 juudi miljonäri

Valjud korraldused Ungari varanduste kaitseks

Budapest, 17. 5. (DNB). Agarasti püüdes saavutada otsustavat mõju Ungari poliitika- ja majanduselus, oli juutkonnal õnnestunud enda kätte kiskuda suurt osa Ungari rahvusliikust varandusest. Arvulised andmed, mis statistik dr. Desider Zentay avaldas 1941. aastal ilmunud teoses, kõnelevad iseenda eest. Neist nähtub, et 269 Budapestis elavast miljonärist 175 on juudid.

Sellele Ungari rahvusliku varanduste valdamisele juutkonna poolt on nüüd valitsuse korraldused teinud lõpu. Selle järgi võetakse ära kogu juutide varandus, mis ületab 10 000 pengõt, kusjuures varanduse hulka arvatakse peale väärtpaberite ja holusummade ka korteriisustused, kunstiesemed jne. Iga juut on kohustatud, oma varanduse üles andma. Selle korralduse alla käivad ka need juutide varandused, mis on mittejuutide haldamisel.

Bukarest, 17. 5. (DNB) Ühel haarangul võeti kinni hulk juute, kes olid Bukovinast ja Moldaaviast põgenenud Bukaresti. Kuigi nad pealinnas viibisid alles lühikest aega, oli nad juba alustanud elavat äritsemist valuuta, kalliskivide ja kullaga, mis põhjustas ka neude vangistamise. Nad anti sõjakohtu kätte.

Londoni poola pagulased sügavasti pettunud

Nurjusid viimased lootused USA-le

Stokholmast, 18.5. (DNB). Nagu Londonist teatatakse, võeti Poola pagulasvalitsuse ringkondades riigisekretär Halli eilne seletus, USA valitsus ei teadvat midagi mingist ameerika sobitusettepanekust Poola-Nõukogude Liidu tülis, vastu sügavaima pettumusega. Sellest USA välispoliitika vastutava juhi jahedast konstateeringust nähtub, et tulevat matta ka viimased lootused USA vahelesegamiseks. Poola pagulasvalitsus pidavat seepärast neil asjaoludel leppima ameerika saadiku Harrimani poolt kaasa toodud na. nõukogude „kompromissettepanekutega", s. t. lõpuks ometi hakkama likvideerima enda olemasolu, sest midagi vähemat ei taotle ju need nõukogude tingimused.

Poola ringkondades seletatakse, Nõukogude Liit olevat küll valmis „loobuma" Lwowist ja Wilnost, kuid ta kinkivat sellega, mida ta veel hõpiski ei ole vallutanud. Poola pagulastelt seevastu nõutavat tegelikult endaliikvideerimist, sest ei tähendavat see ju midagi muud, kui Poola aktsioonikomitee tahetakse mäugida Moskva poola patriootide komitee kätte ja poola väed Inglismaal, Itaalias, Kesk-Idaas ja Nõukogude Liidus allutada Moskva poolt määratud poola kindralile, kelle asukohaks jääks Nõukogude Liit. Stalini poolt nõutavad nn. „põhiseadusemuudatused" aga teeks Poolast tegelikul Nõukogude Liidust sõltuva nõukogude vabariigi.

Eesti Omavalitsuse juht kõneles poliitilisel suurmeeleavaldusel Viinis

Viin, 17. 5. (DNB) Ülem Doonaugaue tolmus poliitilise suurmeeleavaldus, kus Eesti Omavalitsuse juht dr. Mäe kõneles eesti rahva saatusest bolševismi võimu all. Gauleiter ja riigihaldur Eigruber teevitasid Eestist saabunud külalist.

Dr. Mäe sõne oli vapustav süüdistus bolševismi vastu, kes oma verehas ja hävitusmaas hävitas tunduva osa eesti rahvast. GPU terror algab kõikjal intelligentsi ja juutkonna hävitamisega. Bolševistlikus süsteemis pole eraomandit ja igaüks muutub riigi orjaks, niihästi asutuse juht kui ka ametnik ja talupoeg, kes suunitakse minema kolhoosi.

Eriti mõjuavaldav oli dr. Mäe kirjeldus perekonnaelust bolševistliku režiimi all. Kõik, mis oli eestlastele püha, hävitati. Kümned tuhanded mõrvati ja veelgi rohkem küüditati. Führer alustas võitlust enamluse vastu, lõpetas dr. Mäe, ja vabastas ka Eesti. Eesti rahvas marsib nüüd Suur Saksamaa kõrval ja sammub koos temaga lõppvõiduni.

Salvadoris on olukord stabiliseerinud

Madridist, 17. 5. (DNB). Nagu EFE teatab, seletas Salvadori uus väliminister, et kogu maal valitseb rahu. Uus valitsus olevat ametisse seatud kongressi poolt ja temal seadusliikuses ei võivat seepärast olla mingit kahtlust. Lähemal ajal leidvat aset valimised.

Hamina kohal tulistati alla 11 vaenlase lennukit

Helsingist, 17. 5. (DNB). Tälenduseks soome sõjateatele teatatakse, et vaenlase süüstepommilennukid teostasid kolmapäeva eunelõunal jahilennukite kaitsel rünnaku Hamina sadamale. Nagu Soome teadetebüroo teatab, saavutasid soome õhujõud selle rünnaku tõrjel suure tõrjeedu. Ründavatest vaenlase lennukitest tulistati 8 pommi- ja 3 jahilennukit alla.

Juudid paluvad Stalinit segada end Ungari asjusse

Stokholmist, 17. 5. (DNB). Teadete järele New Yorgist pöördus üks juutide komitee telegraafi teel Stalini poole palvega, et ta päästaks Ungaris miljonid juudid.

Läbimurre ja ümberhaaramine

Kuna praegu käimasolevas suures heitluses on läbimurre ja ümberhaaramine osutunud otsustavaiks taktikalisiks momentideks operatiivse edu saavutamisel, siis oleks huvitav veidi peatuda selle küsimuse juures.

Saksa vana armee kindralstaabi ülem, kindralfeldmarssal krahv Schlieffen, arutab oma vaimukas etüüdis „Cannae" põhimõtteid, mis näivad temale rünnaku edu kindlustamisel ja otsustava võidu saavutamisel otstarbekaina. Lähtudes kuulsusrikkast võidust, mille Kartaago väejuht Hannibal saavutas teises Puunia sõjas aastal 216 enne Kristust Aufiduse jõel Cannae juures Rooma konsul Terentius Varro leegionäride üle, esitab autor rea näiteid hilisematest võitlustest, kuivõrd need on Cannae taktika mõiste järgi kaotatud või võidetud ja milliseid järeldusi sellest tuleb teha. Roomlased, kelle käsutuses oli 80.000-meheline jalavägi ja 6000 ratsanikku, kuid kelle tardunud ja raskepärane leegionitaktika ei olnud küllalt kohane kiiresti muutuvale võitlusolukorrale, piiras Hannibal sisse mõlemalt tiivalt ja seljatagant ning andis neile hävitava löögi, olgugi et ta sai rakendada võitlusse ainult 40.000 jalameest ja 10.000 ratsanikku. Selles võitluses kaotasid roomlased 70.000 meest. Kuigi krahv Schlieffen ei eita vaenlase liinidest läbimurde otstarbekust teatud olukordadel, asub ta ometi seisukohal, et taktiliselt on siiski mõjukam suunata pealetungi rindel kinnipeetava vaenlase tiibadele ja võimaluse korral seljataha. Seda püüab Schlieffen rõhutada oma õpilasile ikka ja jälle uuesti. Tannebergi võit aastal 1914 oli tema õpetuse kinnituseks. Oma põhimõtet tahab ta näha mitte ainult taktiliselt, vaid ka operatiivselt rakendatuna. Sellest tõekspidamisest oli kantud ka tema sõjakäiguplaan Prantsusmaa vastu.

Niisiis on loomulik, et Schlieffen eelistab sõjas ümberhaaramist läbimurdele. Tol korral teadaolevate abinõudega oli läbimurde edukus kahtlane. Kõigile 1914/18. aasta sõjas nii saksa kui ka vaenuliselt poolt ettevõetud läbimurdekatseile ei ole, vaatamata tealjud esialgsele edule, järgnenud otsustavat operatiivset võitu. Kõik nad jooksid jõupanuse nõrgenemise ja läbimurde laiendamiseks ning teostamiseks tõhusate vahendite puudumise tõttu karile. Enne kui suudeti toimetada kohale uusi jõude, võitis vaenlane aega oma reservide lähemale toomiseks, et hoida ära ähvardavat hädaohtu. Puudusid kiired üksused, mis oleksid saavutatud läbimurde puhul kohe esialgset edu kasutama hakanud, jätmata vaenlasele aega enda tugevdamiseks. Sääraseid jõureserve tol korral polnud. Ainus kiirestiliikuv väeliik — ratsavägi — ei olnud selleks kuigi kohane, sest atakiga ei saavutata palju kuulipildujate vastu ja tulejõud oli ratsaväe diviisidel liiga nõrk.

Need olusuhted on käesolevas sõjas põhjapanevalt muutunud. Käesoleva sõja mitmesuguste sõjakäikude arvukais võitlusis on läbimurdel olnud mitte ainult taktiline, vaid ka otsustav operatiivne edu, mis on vastupidiselt 1914/1918. a. sõjale võimalik seetõttu, et tankiüksustega ja relvadega rikkalikult varustatud motoriseeritud formatsioonidega on nende kiire liikuvuse tõttu võimalik läbimurret kiiresti teostada ja seda ühtlasi avardada ning kindlustada, enne kui vastasel oleks aega end uute jõududega tugevdada. Kus kohal ulatuslikel võitlusliinidel säärast läbimurret kavatsetakse teostada, see ei saa vaenlasele õigeaegselt teatavaks ka parima õhuluure juures. Samuti ei saa ta kõikjal sel määral liikuvaid vägesid varuks hoida, et need ohu korral alati õigeaegselt kohal oleksid. See tingiks väärtuslikumate jõudude killustamist. Ründajal on seega soodsam võimalus õigeaegselt liikuvate ja võitlusvõimeliste jõududega läbimurde saavutamiseks kui vaenlasel oma kaitse organiseerimiseks. Muidugi võib pikemat aega vältivais võitlusis, kus pole veel saavutatud lõplikke tagajärgi, muutuda olukord siiski rünnatava kasuks, andes talle aega tugevdatud jõudude kohale toimetamiseks ja vastupanu organiseerimiseks.

Olgugi et taktika ja strateegia on uute relvaliikide esilekerkimisega näiliselt täiesti muutunud, on vanad põhimõtted tegelikult siiski kehtivad ja neid rakendatakse, kuigi võib-olla teisel kujul, siiski tõhusalt. Frontaalläbimurretele järgnevad ümberhaaramis- ja kotilahingud teostatakse lõppvõidu saavutamisel samal meetodil nagu seda kasutas Hannibal Cannae lahingus ja nagu seda soovitas kindralfeldmarssal krahv Schlieffen. Ka nüüd suunatakse kotilahinguis otsustav rünnak tiibadele ja kui võimalik ka seljataha. Pärast frontaalse läbimurde teostamist vaenlase võitlusliini kahest eemalseisvast punktist tankiüksustega suundub rünnak läbimurdepunktide vahele jäänud vaenlase kahele tiivale, et siis hiljem, rünnakukiilude tippude läheneemisel teineteisele, suunduda ka täielikult sissepiiratud vaenlase seljataha. Seega kujutavad kotilahingud endast Cannae'd uute relvaliikide poolt võimaldatud kujul ning nende tulemused on olnud vaenlasele sama hävitavad kui antiikajal. Et sellane piiramistaktika toob endaga kaasa ka veel teisi komplikatsioone, näit. läbimurdekohtade kaitset kallaletungide vastu väljastpoolt jne., tuleneb sellest, et siin pole tegemist üksikult seisvate vägede sissepiiramisega, vaid väljalõikega laiast vaenlase frondist, mille läbimurdekohtadest eemalseisvad osad tulevad eemale tõrjuda sissetungivast kiilust, kuid see tuleneb ka praegusaja sõja liikuvamast ja kaugemale ulatuvast iseloomust (näit. kaugelaskerelvad).

Nii tõestub uuesti, et taktika ja strateegia on, hoolimata mõningaist vormilisist muudatusist, jäänud läbi sajandite siiski samaks ja see kehtib ka tuleviku kohta. Kui tahetakse saavutada suurimat mõju, tuleb püüda rünnata vaenlast ikka võimalikult tema nõrgimast kohast; need nõrgad kohad on alati tiibadel ja seljataga. Otsustav võit saavutatakse alati ainult vaenlase hävitamisega.

Ühel lennuväljal idas on üks tsisternauto porisele pinnale kinni jäänud. Meeskonnad ja tehnilised jõud püüavad teda taas vabastada. (PK.-sõjakirj. Trapp Wb.)

Öö Narva rindel

SS.—PK. Hööglambina tõuseb rakett. Hele valgus lahkab mõneks hetkeks öise pimeduse. Lühike on see valgushetk, kuid siiski küllaldane, et valvsad silmapaarid kuulipildujapesis suudaks haarata kord jälle üle oma vaatevälja . . . Ei midagi kahtlast. Jääst vabanenud jõepind läigib rasvaselt, peegeldades aeglaselt vajuvat tulikeha. Üksikud jääkamarad liuglevad hääletult allavett, valged ja narmalised kui siilud, mis käristatud tohutust palakast. Vastaskalda laitunud jõeperv ja mets selle taga, kooruvad viivuks pimedusest ning langevad siis tagasi pilkasesse, mis näib nüüd silmale veel läbitungimatum kui enne.

Pimedusse jääb puurima pilguga ka vabatahtlik grenader T. oma kuulipilduja taga. Ei silmaga pole suurt pealehakkamist selles öises tindis. Ent seda rohkem teritama peab kõrva. See peab püüdma väiksemagi kahtlase heli.

Öö, jõgi ja vaenuline kallaski seal vastas on tunnimehele juba tuttav oma tavaliste häälitsustega. Kogenud kõrv registreeriks kohe, kui kostuks pimedusest midagi ebaharilikku, kui oleks „Midagi lahti". Siis vajalised liigutusedki toimuks nagu iseendast. Samas kaevikuserval käenlatuse kaugusel on haaramiseks rakettpüstol. Samas, otse tunnimehe ees seisab hargisjalu, kui purema valmis peni, kuulipilduja, padrunilint lükatud söödaks. Tarvitseb vaid suruda päästikule ning grenaderi valvata oleva rindelõigu suleb vaenlasele, juba päevavalgel väljasuunitud kuulivihk.

Aprillikuu öö rõskus tungib vägisi läbi tunnimehe vammuse. Too rõskus on üldse nuhtluseks . . . Siin kaevikus kipub see pikapeale põue ning lirtsub taldade all. Hea, et jagati rühmale kummisäärikuid.

Ei anna too rõskus punkriski paremat asu. Oli veel külm ja tahe, kui sai kaevatud ja ehitatud see pesa. Kuid sula ilm tõi ka siin vee põrandale. Meestel alumiselt narilt tuli kolida ülesse teiste kõrvale, vaatamata, et päeval ammutati põrandasse süvendatud august vett sadandeid pange.

Päevad ja ööd köeb punkriahi. Grenaderid ülemisel naril on sellises leilis, putukad seljas upuvad higisse, kuid alumisel korral on meestel ikka vilu. Niiskus teeb rõskeks rõivad ja jalatsid.

Kuid kõigest sellest saavad üle SS-grenaderid, nagu olid nad üle Neveli rinde sopast ja tuiskudest, nagu olid nad üle külmast ja lumest ning vaenlase tulest Narva sillapäiste purustamisel, või siis, kui tungisid üle järvekitsuse Peipsi taha.

Kõigest sellest saavad, on saanud üle ka grenader T., kelle kodu on rajatud Harjumaa paesele pinnale. Ainult Neveli rünnakupäevil saadud haav viis ta paariks nädalaks välja rivist. Pärast lühikest haiguspuhkust oli ta aga taas tagasi vanade rühmakaaslaste juures. Nüüd võitleb ja valvab ta oma kodumaa pinnal...

Kaevikut pidi läheneb samme. On kuulda rõivaste sahisemist vastu kaevikuseinu. Grenader T. ei pööra pead. Tema asi on vaid pidada silmas jõge ja kallast enda ees.

„Mida uudist on?" küsib tuttav hääl.

Grenader teab, et küsija on komander, kes tulnud öisele kontrollkäigule eesliini kaevikuisse. Grenader T. esineb komanderile, laskmata hetkekski silmast pimedust enda ees. Tunnimehe eriliseks eesõiguseks on rääkida ülemusega n. ö. üle õla.

See pole esmakordselt, kus komander pimeduses üllatab oma mehi. Obersturmbannführer on sagedane külaline eesliini kaevikuis ja punkreis. Kevadpühadki võttis ta vastu oma meeste juures kaevikus, soovides häid pühi ning surudes tunnimeestele pihku pühademuna või sigaretipaki. Noore võitlejana tegi komander kaasa Eesti Vabadussõja kangelasliku ratsapolgu ridades. Nüüd on ta uuesti võitluses, ent komanderina, sama vaenlase vastu ning selle uue võitluse lahingud on toonud tema rinda, Eesti Vabadusristi kõrval, Saksa Raudristi 1. ja 2. klass.

„Tubli poiss!" lausub komander grenader T-le tubli esinemise eest ning surub pihku paki sigarette.

„Ainult ära postil olles suitsetal" lisab veel manitsuseks.

Teab seda tunnimees ütlemataigi . . . Just üle komanderi pea vilistab leekkuule kui parv helkivaid mardikaid. Kuid samas ragistab vastuse üks meiegi kuulipildujaist ning kuulide tulijäig kaob üle jõe, sinna, kus välgahtab bolshevikkude „maksimi" suudmeleek.

Tugev plahvatus paneb maapinna vappuma. Keegi oleks nagu tohutu nuiaga põrutanud jõekaldasse.

Pole see tume mürts bolshevikkude granaadi lõhkemine. See on grenader T. kogenud sõdurikõrvale kohe selge. Selle maailmakäraka põhjustajaks on meie omad pioneerid. Nemad lõhuvad kivikõva kallast, et süvendada kaevikuid ning luua süvendeid uute punkrite ehitamiseks. Nii muutub päev päevalt ja öö öölt kindlamaks Eesti SS-diviisi kaitselõik.

Taluti bolshevikkude suurtükkide ja granaadiheitjate turmtuld, ja lõödi tagasi nende massrünnakud, kui kaldakaevikud olid veel nii madalad et neis liikudes vihisesid bolshevikkude kuulid grenaderidel üle küüru. Seda kindlamini peab kaitserinne püsima nüüd, kus kindlustustöö järjest süveneb, kraavid muutuvad sügavamaks, punkrilaed paksemaks ning traattõkked ja miiniväljad tihedamaks.

Kõige tihedam ja kindlam on sellel rindel aga Eesti poegade tahe, kaitsta oma maad, rahvast ja kultuuri. Grenader T-ga, Harjumaalt, seisavad kõrvu tuhanded mehed kõigist maakonnist. Paljudel neist on, nagu grenader T-lgi, tasuda oma isade ja vendade eest. Ent kõigil on võidelda Eesti vabaduse ja tuleviku eest!

SS-sõjakirjasaatja Gerhard Rahnulo.

Praegu on tund, kus iga eesti mees ja naine, kas relvaga või ilma, peab teadma oma kohust.

Käesoleva hetke nõuded

Seemnekartulite puudumisel tuleb rühvelvilja-põldudel kasvatada kaalikaid, söödapeete ja -naereid või suhkrupeete. Nende seemneid saab talundi põhiraamatu esitamisel Eesti Seemneviljaühisuse harukauplusist.

— —

Suhkru- ja sööda suhkrupeedid on sigadele sobivaimaks lisanuumsöödaks. Söödapeedid on kohasemad emistele ja kesikutele.

— —

Õhukeselt ja ühtlaselt mullatud kartul tärkab kiiremini ja ühtlasemalt. Ühesuurused taimed on järgnevate hoolitsustööde tagajärjekuse eelduseks. Universaalrühvli omanik peab seda peale omatarviduse andma kasutada ka naabreile.

— —

Põllumees, sinu töödest sõltub palju enam, kui see sulle võib olla näib. Seepärast ära täida mitte üksnes oma kohalikku külviplaani, vaid kasuta igat maalapikest oma parima oskuse järgi.

Rahvas palvetab Gandhi eest

Bangkokist, 16. 5. Briti ringhääling teatas eile, et tuhanded hindud Bombayst ja ümbrusest kogunevad Gandhi maja ümber, et kõrgesti austatud juhti näha sanda. Ühtuti palvetab rahvahulk Gandhi paranemise eest.

Invasioon

Roosevelt: „Hüppa ometi, mu armas!"
Churchill: „Palun, palun, peale Teid! Teie olete mu külaline!"

Stalini unelmad

„Kui see ratsu mind sadulast ei viska, on kõik hästi . . ."

Johann Voldemar Jannsen

Möödus 125 aastat meie ajakirjanduse isa sünnist

16. mail 1819. a. sündis J. V. Jannsen Vana-Vändra mõisas mõldri pojana. 125 aastat pole küll mingi „ümmargune juubeliarv", kuid selletagi on meil tänavu küllaltki põhjust heita põgus pilk meie ärkamisaja ühe esimese suurtegelase elule ja tööle. Nüüd, kui meie rahval kaugelt enam kui tema kultuuriline iseolemine on kaalule pandud, võime loota paremini mõista ja hinnata mineviku pärandit, mille ümber hilisemad põlved palju tolmu keerutanud ja mida mõned oma mõistmatuses koguni tahtnud tolmu tallata.

Johann Voldemr Jannsen'i vanemad, isa Ado ja ema Mall, kuulusid eesti maarahva jõulisesse paremikku, kes end juba pärisorjusaja lõpul olid suutnud teha majanduslikult enam-vähem sõltumatuks. Neilt on Jannsen pärinud oma maalähedusel jõukülilase, võiks öelda „lopsaka" loomuse. Lõbusatujuliselt ja südamlikult emalt on ta saanud oma elurõõmsa karakteri. Eks kõik see kajastu „püssipapa" rahvuslikes naljades, nagu ka talumeeste tüse elutarkus, mida Jannsen poisikesena kuulatas veski ootelaas külameeste vestlusist, imes endasse rahvalikkude kõnekäändude ja kommete näol.

Et Jannsenil oli terane vaim ja hea lauluhääl, pandi ta 12. aastasena Vändra köstri Kochi juurde kooli. Märgates poisi head muusikaannet ja iluset lauluhäält, võttis Vändra kirikuõpetaja Karl Körber ta enda juurde ja õpetas teda edasi, et kasvatada tast tubli köster. Kui elatanud köster Koch suri, seati Jannsen 1838. a. tema järglaseks Vändra köster-koolmeistriks. Teame, millist tähtsust omasid väikesed maaköstrid esimeste äitsemeemeestena meie kultuuri- ja haridusloos, Jannsen pidi aga oma teistest ametvendadest tõusma kaugelt kõrgemale — esimeseks ülemaalise tähtsusega eesti rahvameheks.

Mitmed mõjud kujundasid ta arengutee. 1843. a. naitus Jannsen saksa rahvusest piimarentniku tütre Emilie Kochiga. Köster luges saksa klassikuid, neid arukalt teiteerides, ta tutvus ka saksa rahvakirjanikega, kelle mõju talle hiljem saab määravaks. Selle kõrval täiendavad ta maailmavaadet mitmed misjonilehed ja vaimurikkad paremad uskliku kirjanikud nagu Krummacher ja Jung-Stilling. Jannsen omandas kindla uskliku maailmavaate ja saksa klassikalt kõrge humaniteedi. Ideaali, nagu ta seda väljendas oma juhtsõnas: „Karda Jumalat, armasta oma ligimest, niipalju kui nõder jõud ja mõistus ulatab."

Välfskirjandust lugedes ja pastor Körberi eeskujul hakkas Jannsen Vändras eestikeelset kirjasõna viljelema. Tundes end esmajoones kiriku- ja muusikamehena, alustas ta 1849. a. vaimulikkude laulude tõlkimist ja andis aegamööda trükki kolm annet „Sioni Laulo-Kannelt". Ladusa rahvaliku keele tõttu oli neil suur edu raamatuturul.

Jannseni elutöö tuumakas osa — eesti ajakirjanduse püsivam rajamine algas ka juba Vändras. Kaks korda palus köster luba ajalehe väljaandmiseks, kuid asjata, sest Nikolai I valitsuse ajal juhtis Venemaa poliitikat eriti karm läänepoolseid rajarahvaid tagakiusav tendents. Kuid Jannsen ei jätnud oma lootust, mis temas eostus juba poisikesena Masingi „Ma-rahva Nädala-lehte" lugedes — hakata oma rahva avaliku sõna esindajaks. Ajalehe asemel hakkas ta 1848. a. välja andma kirjanduslikku aastaraamatut „Sannumetoja", milleks sai ristisa Voldemar von Ditmarilt 300 rubla laenuks. „Sannumetoja" tõi seitse aastat järgemööda „uut ja vanna ma-rahvale rõmuks ja õppetuseks". Ladus keel, rahvalik väljendusviis ja liigutavad lood ning naljakad anekdoodid tõid sellele palju sõpru maarahva hulgas.

1850. a. aprillikuus sõitis Jannsen uuele lootusrikkamale teenistuskohale: Pärnu Ülejõe Kalameeste külasse asutatud algkooli juhatajaks. Temaga kaasas oli ka ta tütar Lydia, meie tulevane luuletajatar, siis 7. aastane.

Pärnus avanes Jannsenil hoopis laiem tegevuspõld kui Vändra vaikuses. Ta tegutses siin koolitöö kõrval ka laiemalt vaba rahvaharidusetöö alal: arendas koorilaulu, millele mõjul ka Pärnu ümbruskonna kihelkondades elavnes tõhus lauluharrastus; kirjutas lauluharrastajaile ka tekstiraamatu „Eesti Laulik" (1860. a.), millele kahe aasta pärast järgnes viisiraamat. Tekstide enamik kuulub saksa sentimentaalselt liigutavate ja lõbusate väikeluuletajate riimivalda. Rahvaliku mõtlemingut jatkas Jannsen Pärnus oma „Sannumetojate" seerias ja andis lisaks neile trükki veel oma „Püssipappa essimesed külla-Juttud külla rahvale" (1854). Sisult olid need suurelt osalt ümberkujundised saksa rahvakirjandusest, aga kujunduselt lacusad ja paremas eesti keeles kirjutatud kui enamik varemaid „maakeeles jutustusi". Seetõttu rändasid nad ka maal käest kätte ja otsekui neelati lugejate poolt. Valik neist jutustudest anti hiljem välja pealkirja all „J. V. Jannseni kirjad", millest ilmus 20 annet.

Pärnus avanes Jannsenile ka võimalus oma ammuse unistuse — eestikeelse ajalehe toimetamise teostamiseks. Aleksander II valitsuse algul, mil üle Vene riigi puhusid vabama poliitilise elu tuuled, sai Pärnu raamatutrükkal V. Borm loa välja anda ajalehte „Perno Postimees ehk Nädalileht" (1857). Jannsen saab selle toimetajaks.

Ajalehetöö kujunes Jannsenile küllaltki raskeks koormaks. Tuli alustada ilma kaastöölisteta ja üksi leht sisuga täita, pealegi muude tööde kõrval. Ajalehele tuli anda kindel ilme, selgitada ülesanded, luua ajakirjanduslik keel, leida lugejad, astuda nendega kontakti ja hoida pidevalt lehe ümber ning lõpuks kujundada kaastööliste võrk üle kodumaa ja väljaspoolgi. Sõõrane pioneeri töö tõstab Janseni vaidlematult meie ajakirjanduse isaks.

Ajalehe sisusline ulatus näib alguses tagasihoidlikuna. Poliitika puudub peaaegu täiesti, sest rahvale pidi selgitama alguses kõige lihtsamaid küsimusi. Väsimatult seletaki leht üsna algelist loodusteadust, geograafiat, ajalugu, tervishoidu, põllupidamist jne. Välismaalt toodi teateid sündmustest kuningakodades, sõdadest, mässudest, loodusimedest, tehnika uuemaist saavutustest jne. Siiski hakkavad varakult esinema täpsemad ülevaated Soome kultuurielust, mille tundmine on mitmeti kaasa aidanud meie ärkamisajaarengule.

Elujärk Pärnus oli Jannsenile ettevalmistamiseks suuremate ülesannete täitmisel. Tundes endas vaimse jõu kasvu avaliku elu juhtimiseks, otsustas ta 1863. a. lõpul lahkuda koolitööst ja anduda täielikult ajakirjanikukutsele. Jannsen nõutas endale loa isiklikul vastutusel välja anda uut ajalehte „Eesti Postimees", milleks asus elama ülikoolilinna Tartu. „Eesti Postimees", mille esimene number pääsis lugejate ette 1864. a. lävel, oli küll ka nädalaleht, kuid Pärnu nimekaimust mahukam ja sisult avaram. Tartus oli Jannsenil suur menu. Kolmel esimesel nädalal toli lehele 1700 tellijat, aasta lõpul oli neid juba 2210. See oli meie tolleaegsete kultuuriolude juures küllalt suur tiraaž.

Asunud eesti vaimsesse tulipunkti, Tartu, etendas ta juhtivat osa nii vaimse kui majanduslikus eesti omakultuuri rajamisel. Tema algatusel asutati Tartus 1865. a. esimene eesti selts „Vanemuine" kus ta ise juhatas laulukoori ja korraldas teatrietendusi Jannseni tähtsamaks isamaaliseks ettevõtteks on esimese eesti ülilaulupeo korraldamine ja juhtimine 1869 a. Samal aastal hakkab ta välja andma „Eesti Põllumees" ja juba järgmisel aastal kogub ta ärksamad talupidajad kokku „Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi", mille laialdased üritused, eriti aga põllumajandusliikud näitused on tohutult kaasa aidanud meie põllumajanduse kiirele tõusule. Jannseni maja Tartus Tiigi tänaval nr. 32 muutus selleaegsete eesti haritlaste ja kaugemalt tulnud külaliste kogunemiskohaks. Meie esimeste vaimuinimestega tulid siin kokku haritumad talupidajad maalt ja vennasrahva kultuuritegelased lähetagant. „Vanemuine" aias võttis kuju ka „Eesti Kirjameeste Seltsi" mõte, mis teostati 1872 a. ja Jannsen valiti seltsi auliikmeks.

Möödunud sajandi 70-ndate aastate algul, mil teostusid Jannseni kauahellitatud ideed, algas tema tähe aeglane allakäik. Päevakorrale tõusid uued, radikaalsemad rahvuslikud ideed, milliseid kehastas C. R. Jakobson oma võitluses ja tema „Sakala". Algas suur vaimne võitlus kahe rahvajuhi vahel, kelledest kumbki kehastas oma aega, üht arenguetaapi meie eesti kultuuriloos. Neid sündmusi ebaajalooliselt hinnates on Jannseni väärtustamisel kuni viimase ajani sageli väärratatud, mõõtes tema teeneid hiljem väljakujunenud väärtusmõõdupuuga. Vastaste pilge ja laim murdsid juba 1880. a. Jannseni tervise ja elujõu. Ta sai raske halvatuse, elas kümme aastat veel varjuelu ja lahkus siit ilmast 13. (v. k. j. l.) juunil 1890. Tema põrm maeti Tartu Maarja kalmistule.

Jannseni teeneid on eriti uuemal ajal püütud madalamalt hinnata, kui ta tõeliselt väärib. Hoolimata tema eksimistest poliitilises orientatsioonis ei tohi meie maha salata tema määratuid teeneid meie kultuurielu arengus. Ta on tõstnud meie vaimuliku kirjanduse taset, aluse pannud tüsedamale eesti proosaloomingule, saanud meie ajakirjanduse loojaks ja väljaarendajaks, loonud meie seltsitegevuse ja viljaka koorilauluharrastuse, rajanud meie väärtusliku laulupidude traditsiooni ja juhtivalt kaasa tegutsenud kõigile tähtsamaile ärkamisaja üritustele, kõnelemata tema kaudsest osast meie rahva hariduslikku taseme tõstmisel ja rahvusliku iseteadvuse arendamisel. Sääraseid saavutusi ei tohiks varjutada kui tahes suured ebaõnnestumised ja õiglase hinnangu järgi peab Jannsen püsima jääma meie kultuuriloo kõige teenelisemate isikute valitud ringi.

UUDISEID KODUMAAKONNAST

Paides möödus emadepäev tagasihoidliku, kuid südamliku aktusega

Emadepäeva aktusest Paides võttis osa ka tütarlaste üldjuht prl. L. Juske

Erakordsest ajast tingituna toimus emadepäeva tähistamine Järvamaal tänavu tagasihoidlikkuse raames. Nii ei korraldatud vastavalt emariiklusaegseile aastaile ulatuslikumaid pidulikke aktusi ja kokkutulekuid. Suurema kokkutuleku emade austamiseks korraldas vaid Eesti noorte Järva maleva möödunud neljapäeval oma ruumes. Toimunud pidulikust aktusest võtsid osa peale emade ja noorte veel külalistena Eesti noorte tütarlaste juht prl. L. Juske, Järvamaa rahvakasvatusameti juhataja H. Leeman, jt.

Piduliku aktuse avas Järva noorte maleva tütarlaste juht pr. M. Aasa, kes kokkutulnud emadele ütles südamlikke tervitussõnu. Peale avasõna esitas noor Imbi Jaakson oma loodud deklamatsiooni „Emale", milline nii kokkutulnuis kui ka tublis noores endas kutsus esile harda meeleolu. Deklamatsiooni lõppedes pöördus koosolijate poole Eesti noorte tütarlaste juht prl. Juske, kes oma kõnes kriipsutas alla emade suuri ülesandeid laste kasvatamisel ning meie kodu ja rahva tuleviku kujundamisel. Momendil mõtleme eesti emale kui sõduri emale, kuna praegu vaevalt leidub kodu, kust pole siirdunud poegi ja isasid meie kodumaa kaitsele, ütles kõneleja. Kõne lõpul lauldi „Noorus on ilusi", mille järele kõlas ühislaulmna „Ema süda." Järgnevalt sellele kinnitasid noored tütarlapsed emadele nende aupäeva puhul rinda lilli. Edasi järgnes noorte ettekannete osa, kus esimese palana esitasid Imbi Jaakson ja Helgi Lillenurm duetina tütarlaste koori saatel „Minu armas kodutalu", millele järgnevalt A. Nurm poiste koori saatel laulis „Eidekene ketrab". Edasi esitas H. Raid klaveril „Crescendo". Peale nimetatud pala ettekannet deklameeris A. Lillenurm luuletuse „Üks on minul püham koda", mille järele tütarlaste koori ettekandes esitati „Mu meelen kuldne kodukotus". Edasi deklameeris W. Heitur „Emale", millele järgnevalt Imbi ja Malle Jaaksonid esitasid klaveril dueti, mis eriti tugevaid aplause esile kutsus. Viimatinimetatule järgnevalt esitas A. Nurm Waldmar ja Ivo Heitur'ite saatel laulu „Läki noored". Ettekannete lõpuosas esitas H. Raid klaveril popurrii Eesti viisidest, mille järgi I. Laane ning Õ. Pärn tantsisid hoogsa „Tuljaku". Tublilt ja suure kindlusega esitas väike Malle Jaakson ka oma jutustuse „Tiiu teob emale päikest". Ettekannete viimase palana esitas tütarlaste rahvatantsutrupp rahvatantse. Peale ettekannete lõppu pöördus koosolijate poole sõnavõtuga Järvamaa rahvakasvatusameti juhataja H. Leeman, soovides kõigile emadele palju õnne ja edu. Aktuse lõppsõna ütles Järva noorte maleva tütarlaste juht pr. M. Aasa, mille järele ühiselt lauldi rahvushümni.

Põllupidajad, säästke tööjõudu!

Et võita sõda, selleks on rakendatud praegusel silmapilgul kõik jõud. On asunud rindele tuhanded Eesti mehed, et relvaga tõrjuda tagasi vaenlast, kes püüab tungida meie kodumaale. Aga rindele asunute kohad, niihästi tööstusis kui ka põllumajanduses, ei tohi jääda tühjaks, sest kui tekib lünke tootmises tagalas, mõjutaks see ka rinde tugevust. Et aga tagalas võiks tootmine areneda häirimatult, selleks peame kõik olemasolevad niihästi inim-, hobu- ja masintööjõud rakendama tööprotsessi nii ratsionaalseit kui see vähegi võimalik.

Kuid kahjuks jätab meil nii mõnegi töö korraldamine oma otstarbekuselt soovida. Üks sellistest nähetest on meiereidesse piimaveo korraldamise küsimus. On tõsi, et sel alal on juba koostatud mitmeid kavasid, moodustatud ühispiimaveoringe jne, kuid tegelikult toimub piimavedu meiereisse sageli ühe või kahe piimanõuga, s. o. koormaga, mille kaal on hääl juhul 50—60 kg, sageli aga ka palju vähem, kusjuures see toimub 5—6 klm kauguselt ühest külast tihti 4—5 iseseisva koormaga. Seega on siin kulutatud neli korda rohkem tööjõudu, kui see oleks vajalik. Sarnast ebapraktilist nähet on aga võimalik vältida ühispiimaveoringi ellukutsumisega, sest ühispiimaveoringi moodustamisel oleks nimetatud tööga toime tulnud üks inimene ja hobune, mitte aga 4—5 inimest ja hobust. Sarnaseid „lõbusõite" võisime endile lubada ehk rahuajal, mil oli külluses inim- ja hobutööjõudu, mitte aga nüüd. Jättes siin arvestamata vankri, rakmete ja muud kahjud nende purunemise või kõlbmatuks muutumise näol ning vabastades need 3—4 inimest ja hobust ühest külast igal nädalal 3—4 päevaks, igapäev vähemalt 6 tunniks ja paigutades need tööle sinna, kus neid kõige hädalisemalt vajatakse, saame valla peale sarnase tööjõu-reservi, millele abil võiksime vallas kümneid ning maakonnas sadasid hektaare põldu korralikult ülesharida ning seemendada.

Põllumehed! Moodustage ise omavahelisi elujõulisi ühispiimaveoringe, jättes korvale siinjuures kõik omavahelised arusaamatused, ning ulatage üksteisele abistav käsi, sest nii säästate väärtuslikku tööjõudu ning hoidute asjatust vankri- ja rakmetekulust. Meiereide juhatajad! Selgitage põllupidajaile ühispiimaveoringide moodustamise vajadust, sest seega reserveerime suure tööjõukoguse, millist põllumees võib rakendada märksa kasulikumalt muuks otstarveks, sest meie kõikide eesmärk peab olema — kasutada kõiki olemasolevaid tööjõude äärmiselt ratsionaalselt, et viia käimasolev sõda võidukale lõpule.

G. Rajameta,
Põllumajanduse Mehhaniseerimise Keskühistu Järvamaa instruktor.

Peremeheta maad ülesharimisele talgute korras

Kuna suur osa meie töövõimelis meesperet maalt on siirdunud võitlusse kommunismiga, ähvardab paljude talude maid vastava tööjõu vähesuse tõttu osaline söötijätmine. Et ainuski maalapp ei tohi aga jääda seemendamata, on tehtud juhtivate organite kaudu vallavanemaile ülesandeks kasutada kõiki abinõusid külvikava täielikuks täitmiseks ja teotmislahingu võitmiseks.

Vastavalt vallavanema võimupiiride laiendamise määrusele on vallavanemail õigus oma piirkonnas rakendada kõiki tööjõude põllutööde läbiviimiseks, kusjuures nad võivad toimida oma äranägemise järgi.

Vastutus selle eest, et kõik maad oleksid seemendatud, langeb vallavanemaile, mistõttu nad on kohustatud leidma abinõusid külvikava täielikuks täitmiseks. Järelvalvet tööde teostamise kohta teostab kohalik maavanem. Kuigi linnadest on maale siirdunud seni rohkesti evakueerunuid ja ka vastava määruse alusel on töötatud välja kord linlaste ning maal asuvate vabade tööjõudude rakendamiseks põllutöödele, on üksikute talude maade ülesharimine viibinud kas tööjõudude vähesuse või ka mõnede seemnesortide vähesuse tõttu. Kuna aga tootmislahingu võitmiseks ja rahva toitlustamiseks on hädavajalik iga maalapi ülesharimine, on Põllumajanduse Keskvalitsuse ja teiste juhtivate organite poolt asutud unte abinõude kasutamisele võtmisega hoolt kandma, et eranditult kõik talude maad, ka need, kus meestööjõud puudub, üles haritaks.

Vallavanemaile on tehtud ülesandeks selgitada õigeaegselt ja viibimata enda hoole alla võtta kõik nende talude maad, mille kevadine seemendamine ei ole kindlustatud, ja mida ähvardab kas või osalinegi, seemendamata jäämine. Vallavanemad võivad selliste talude maade ülesharimist teostada talgute korras. Samuti võib sügisel korraldada nendes taludes viljapeksu ja teised sügistööd talgute abil.

Vallavanema korraldusel teostatud talguil antakse talgulistele võimaluse piirides hüvitusi. Samuti võivad vallavanemad talgulistele maksta töötasu, kusjuures sellest tekkinud kulud kaetakse majapidamise saagi realiseerimisest saadud tuludest.

Talgute korras ülesharitavate maade täiskülvamiseks vajalik seeme tuleb igal juhul hankida laenuna kohalikelt põllupidajailt. Laenatud seeme antakse sügisel tagasi kui talgute korras ülesharitud maade saak on koristatud. Juhul, kui valla piiridest ei ole võimalik seemet saada, tuleb vallavanemail pöörduda maavanema poole, kes astub samme seemne saamiseks naabervaldadest.

Kevadtööde läbiviimine valdades ja sellega seoses olevad korraldused teostavad vallavanemad oma äranägemise järgi, kuna senised kogemused on näidanud, et niihästi külviseemne kui ka hobutööjõu saamise osas vallavanemail ei ole tulnud rakendada karmimat kätt, võib loota, et eelolevad kevadtööd ülemaaliselt toimuvad takistuseta ja et niihästi maal elutsevad linlased kui ka vabad tööjõud maal siirduvad tööjõudusid vajavale talupidamisele appi vabatahtlikult.

Kuidas saada haudemune ja tibusid

Haudeperioodi kõrgpunkti jõudmisel olgu kana kasvatajail teadmiseks, et haudemune on võimalus osta vaid neil kanakasvatustel, mis on tunnustatud sugulavadeks või paljunduspunktideks või millele on kohaliku linnukasvatuskonsulendi poolt antud vastav haudemunade müügi eriluba. Haudejaamadel, mis enamasti kuuluvad munaühisustele, on küll õigus haudemune osta, mitte aga müüa, ja seda just materjali vähesuse tõttu.

Haudemunade kokkuostu tänavu hüvituste vasta ei teostata. Kuna haudemunade ülejäägid on majapidamistes väiksed, nõudmine nende järele aga ülielav, on vähe loota, et haudemune keskustesse kokku tuleb. Küll aga tuleb soojalt soovitada, et kõikjal, kus haudemune on rohkem, kui ise soovitakse, lastagu need välja haududa, või ülejääk vananematult headesse kätesse antakse, siinjuures võiks haudejaam olla informeerivaks vahendiks.

Vastavalt Kindralkomissari korraldusele on haudejaamadel lubatud tibusid senistele mittekanapidajaile müüa vaid siis, kui need omavad vähimalt 1 ha põllu-aiamaad, kuni 5 tibu ha kohta. Seniste kanapidajate kohta see keeld ei ole maksev, küll aga on neile lubatud tibusid müüa ainult siis, kui neil on eelmise majandusaasta müüginorm täidetud.

Õhukaitse vajab tugevat vaimu

Vaenlane ründab ka rahva närve ja südant. Selgitus- ja kasvatustöö peab tugevdama moraali. Täielik valmisolek õhukaitseks ja kindel juhtimine hoiab ära hirmu ja segaduse

„Järva Teatajale" kirjutanud E. Umblia

Totaalne sõda nõuab rahvalt täit panust sõjalisel, majanduslikul ja vaimsel alal. Rohkem kui kunagi varem on praegune sõda närvisõda. Rahva ühtlust, võitlustahet ja vaimset vastupanu jõudu õõnestava propaganda kõrval on vaenlane hakanud kasutama terrorirünnakuid lahtistele asulatele ja elamukvartaalidele, mille terav ots on suunatud rahva moraalse võitlus- ja kaitsejõu purustamiseks.

Õhurünnakute moraalne mõju üksikisikuile on erinev. Õhurünnakuille eelnevaile või järgnevaile kahjulikele mõjudele on eriti vastuvõtlikud haiglased ja hingeliselt tasakaalutud isikud, peale selle aga ka isikud, kes ei tunne huvi õhukaitse vastu, kes ei suuda või ei taha õhukaitselise valmiseleku vajadusest aru saada, kes püüavad õhukaitsetööst mugavuse pärast või muul põhjusel kõrvale jääda, kel on arenemata rahvusteadvuse tunne jne.

Õhuohtlikes piirkondades võib märgata ka rünnakuvaheaegadel inimeste hulgas teatavat pinget, rahutust ja hirmu, mis juhuslike paukude, lennukimüra jms. läbi veelgi tugevneb. Rünnakute ootel ollakse tihti hilisööni riides üleval või veedetakse ööd koguni avalikes varjendeis. Kõik sellised asjaolud põhjustavad väsimust, närvilikkust ja koguni hüsteerilisi nähtusi ja šokke, ühesõnaga mõjuvad kahjulikult inimeste tervisele, töövõimelisele ja meeleolule.

Kahjulikud mõjud inimmassile tulevad ilmeiks eriti õhurünnakute ajal. Nende mõju nähtude paremaks mõistmiseks olgu meenutatud lühidalt massi vaimseid omadusi.

Mass on juhuslike, üksteisele enam-vähem võõraste inimeste organiseerimata jõuk; üksikinimese teadlik isiksus kaob massi täiesti ära, olgu ta sangar või argpüks.

Massil puudub kriitiline meel ja mõistus, ta ei eralda enamasti tõtt valest. Mass võib koosneda ka haritud isikuist, ometi ei ületa ta mõtlemisvõime mõneaastase lapse mõtlemis-võimet.

Massil puudub kohuse-, vastutus- ja distsiplinitunne.

Kuid mass on teadlik omas, arvulisel suurusel põhjenevas olgugi hetkelises võimusuuruses ja kaldub seetõttu kergesti brutaalsustesse ja vägivallategudele. Mass on ühtlasi kergeusklik, kergesti mõjutatav, muutlik ja kergesti nakatatav.

Nende omaduste tõttu hirmub massinimene kergesti ja sattub paanikasse. Õhurünnaku ajal võib ta kõik sinnapaika jätta ja linnast välja põgeneda või ka passiiveselt, appi minemata, teiste õnnetust pealt vaadata. Õhurünnakust hirmutatuna ei taha ta mingi hinna eest lahkuda kindlast varjendist ja pöörduda tagasi oma kodu- ja töökohta.

Ühes välismaa asulas tungis õhurünnaku ajal hirmunud mass sõjaväe kasarmutesse varjule ega tahtnud sealt hiljem päevade kaupa vabatahtlikult lahkuda — see on näide massi vastutustundetusest.

Varjendis viibivale inimmassile avaldavad erilist mõju õhurünnaku akustilised nähted, lennukimüra, pommiplahvatused, appihüüded jne. Siin puudub ülevaade sündmustest ja kujutlusvõimel on vaba mängumuum. Sellel lisandub veel rusude alla jäämise hirm.

Nüüd tekkibki küsimus, missuguste vastuabinõudega on võimalik vältida ja vähendada neid kahjulikke mõjutusi. Siin on väga oluline tähtsus õhukaitselisel selgitus- ja kasvatustööl. Õhukaitse vajaduse selgitavad kõige kujukamalt vaenlase õhurünnakud. Lisaks tuleb veel selgitada õhurünnaku viise ja vahendeid, kaitseabinõusid ja õhurünnakutel saadud uusi kogemusi. See ülesanne on meil pandud äsjaasutatud Eesti Õhukaitseliidule, kes selle töö peab kandma laiadesse rahvahulkadesse. Pole kahtlust, et see töö tugeva endasäilitamise instinktiga, vastutustundlike ja erksa vaimuga rahvuskaaslaste juures peatselt häid tulemusi lubab loota, et siis see järele ka õhukaitse suhtes inertsemaid rahvakihte kaasa tõmmata.

Ent selle kõrval on ka oluline iga kodaniku endakasvatuse töö oma isiku kallal, et soomustada end nii kehaliselt kui vaimselt vaenlase kahjulike mõjutuste vastu. Tasakaalustava abinõuna peab seejuures veel soovitama, hoidma end alati alarmivalmis, vajalikud kehakatted ja varjendipakk ikka käepärast ja kasutada kõiki võimalusi korralikuks magamiseks. Tunne, et kõik võimalikud ettevalmistused õhurünnakuks on tehtud, rahustab sisemiselt. Seepärast on ka eeskirjade kohane õhukaitsevalmis seisund igas elamus (pimendamine, kustutusvahendite valmispanek, kaitseehitis, tulevalve jne.) suure tähtsusega kõigi majaelanike kehalise ja vaimse heaolu seisukohast ja seda tuleb saavutada kõigi võimalike abinõudega.

Üldisest seisukohast on tähtis, et rahval oleks usaldus kaitset korraldavate ametivõimude ja nende juhtimise vastu, selline usaldus põhjeneb veendumusel, et olemasolevate võimaluste piirides hoolitsetakse kaitseabinõude eest, et on valmis pääste- ja abistamiskeskkonnad, et pärast õhurünnakuid on tagatud majutamine, toitlustamine, majakraami päästmine, kehakatetega varustamine, korterite kordaseadmine jne. Lühidalt rahval peab olema tunne, et ta eest järjekindlalt hoolitsetakse.

Kaitseabinõudest väärib eriti esiletõstmist laste eemaldamine rünnakuohtlikest asulaist, et kasvav noorusrahva tulevik saaks säilitatud võimalikult tervena ja puudutamatuna sõjaohtudest.

Eriti vastutusrikas ülesanne lasub õhukaitse juhtidel alates politseiga ja lõpetades hoonete gruppide ning elamute õhukaitse juhtidega, õhurünnakute ajal juhtida ja sundida enam või vähem tasakaalust väljalöödud inimesi õigele käitumisele ja õigetele tegudele.

Juhi kindlatahteline isiksus, ta rahulik ja kindel käitumine, eeskujulik valmisolek tööks ja vastutuseks, seltsimehelikkus ja resoluutsus peab suutma ka osalitelt segadusesse sattunud ja distsipliini tunde kaotanud inimese sõnakuulmisele ja tööle sundida.

Ka õhuterrorist saab jagu tugevate närvidega.

Kõik jõud lõppvõidu saavutamiseks

Võitlus bolshevismi vastu ei ole üksikute rahvaste asjaks, vaid Euroopa kõigi kultuurrahvaste ristisõjaks kõike eitava ja hävitada tahtva bolshevismi vastu. See halastamata võitlus käib elu ja surma peale ning sellest võtavad osa mitte ainult armeed, vaid kogu rahvas.

Sõja raskusi ja ohtusid kannab mitte ainult rinne, vaid samuti tagala ning igaüks oma võimete kohaselt peab kaasa aitama sõja võitmiseks. Sõjapidamine ja võidukale lõpule viimine nõuab ülimaid pingutusi ning kõikide vabade töökäte rakendamist. Saksamaa, kelle õlul lasub peamine sõjaraskus, ongi oma juures läbi viinud totaalse tööjõudude mobilisatsiooni, mis on kogu rahvas leidnud täit arusaamist.

Ka tema vaenlased on haaranud totaalsuse relva järele. Nõukogude liit tegi seda juba varem, õieti on ta kogu aeg suurima hoolimatusega sundinud oma elanikkonda tootma sõja jaoks. Inglismaa järgnes temale ja nüüd on ka Roosevelt hankimas endale volitusi totaalseks jõudude mobiliseerimiseks. Seega on praeguse massimasõja ilmeks totaalsus, mõlemipoolne totaalne sõjapidamine. Kui Saksamaa propagandaminister dr. Goebbels möödunud aasta veebruarikuus kuulutas kogu Euroopa astumist totaalsesse sõtta, siis avaldas ta ühtlasi veenet, et bolshevistlikku ohtu võib murda *ainult samaväärsete, kui küll mitte just* samade relvadega. Kui Nõukogude Liit totaalse sõjapidamisprintsiibiga juba sõja alguses määratuid jõu- ja tootmismasse kontsentreeris, siis oli Euroopa loomulikuks eneseksitsetsüsimuseks analoogiline tegutsemine.

Totaalne sõda nõuab meilt hiigelaslikke ühispingutusi, sest ka hädaoht mille vastu võitlus käib, on tohutu. Kogu Euroopa tulevik oleneb idas toimuvast hiigelheitlusest, millesse on Euroopa nimel paigutanud oma vere Saksamaa ning tema võitluskaaslased. Peale vere on mängus tööpanus, mis peab haarama kõiki, keda oht ähvardab, s. o. kogu Euroopat. Nii ei ole Euroopa totaalne sõttaastumine mitte mingisugune vägivaldne akt, vaid ainult hädavajalik endakaitse vahend.

Nagu öeldud, tänapäeva sõjakoledusi ja võitluse raskusi ei kanna enam rinne üksi. Kahekümnenda sajandi totaalne sõda toob hukatust nii rindele kui ka kodurindele, kus õhurünnakud laastavad kodusid, hävitavad süütute naiste ja laste verd. Sellega on ka eelmistes sõdades passiivsemat osa mänginud tsiviilelanikkond tõmmatud sõja otsesesse sfääri — ka tema vastu käib totaalne sõda.

Seepärast on kogu tagala, mehed ja naised, kohustatud võitlema kaasa kogu oma rahvuse võitlusele, mida nüüd enam ei otsustata mitte üksi lahinguväljadel, vaid ka tööpinkide taga. (Lõpp 4. lk.)

Vaenutegevusel kannatanute varustamise kord

Vaenutegevusel kannatanute varustamise kohta tarbekaupadega on majandus- ja rahandusdirek or avaldanud uue teadaande, mille avaldamisega kaotavad kehtivuse teadaanne õhurünnakuil kannatanute varustamise kohta tekstiilkaubaga, jalatseiga, majapidamise- ja köögitarbeiga („Eesti Sõna" 1. apr.44.) Ölendus („Eesti Sõna" 2.apr.44.) ja täiendav teadaanne („Eesti Sõna" 15. apr.44.).

Varustust on õigustatud saama ainult need vaenutegevusel kannatanud, kes omavad kõitise või oma ala kõrgemaloleva asutuse tõendi selle kohta, et nad on rakendunud tööprotsessi. Töövõimetud ja mitte töökohuslikud peavad esitama vastava tööameti tõendi rakenduskõlbmatuse kohta. Varustust saada on õigus ka eelpool nimetatud isikute perekonnaliikmeil ja sõjaväelaste perekonnaliikmeil asjaomase hooldusohvitseri tõendi põhjal. Töötajate ja sõjaväelaste perekonnaliikmeteks loetakse abikaasad, lapsed alla 18.a. ja teised, perekonnapea tegelikul ülalpidamisel olevad isikud, samuti ka õppeasutusis õppivad lapsed vastamata nende vanusele.

Varustatavad jagunevad kahte liiki, nimelt täiskannatanud ja osakannatanud. Täiskannatanuiks loetakse need, kelle kogu vallasvara või suurem osa kõige olulisemast on kas hävinud koos eluasemega või hävinud usaldusväärseil andmeil väljaspool eluaset. Osakannatanuiks loetakse need, kelle olulisest vallasvarast hävis vaenutegevusel väiksem osa koos eluaseme täieliku või osalise hävimisega, või hävis väljaspool eluaset. Politsei poolt väljaantavad kahjutõendid märgitakse sõnadega „täiskannatanu" või „osakannatanu", vastavalt kindlakstehtud kahjustuse ulatusele. Osakannatanu tõendile märgitakse politsei poolt vaenutegevusel hävinud esemete üksikasjalik loetelu, samuti ka andmed selle kohta kui palju nim. esemeid isik veel omab.

Kuna täiskannatanute varustamiseks tekstiilkauba ja jalatseiga on ette nähtud kindlad määrad isiku kohta, võib osakannatanuile anda ostulubasid neile kaupadele vaid kõige hädapärasemate tarvete rahuldamiseks. Ostuloa taotlemisel tuleb esitada vormikohane avaldus, politseitõend kahjustusekohta, tõend töövahekorra või rakenduskõlbmatuse kohta. Perekonnaliikmeil nõutakse tõendit sugulusvahekorra kohta töötajaga või sõjaväelasega. Ostulubasid on õigus anda välja neil linna- ja vallavalitsusil, kelle piirkonnas vaenutegevusel kannatanu sai kahjustada. Kui vaenutegevusel kannatanu on evakueerunud teise linna või valla piiridesse, võib avaldusi ostuloa saamiseks esitada ka uue elukoha omavalitsuse kaudu, kusjuures on vajalik politseitõendist ka ärakiri. Vaenutegevusel kannatanuile antavad ostuload, millised on varustatud märkusega „Õhurünnakul kannatanu" või „Vaenutegevusel kannatanu" kehtivad kogu Eestis kahe kuu jooksul arvates ostuloa väljastamise kuupäevast. 9—10 märtsil käesoleval aastal Tallinnale toimunud õhurünnaku tagajärjel kannatanuilt võetakse ostuloa avaldusi tarbekaupadele nüüdsest alates ainult nende omavalitsuste poolt, kelle piirkonda kannatanu on elama asunud.

Ametlik teadaanne on avaldatud 14. mail „Eesti Sõna" ametlike teadete osas.

Paides toimus kergejõustiku õhtu-miiting

Möödunud neljapäeval toimus Paides S.s. „Järvapojad" korraldusel noorte murdmaajooksu võistlus ning kergejõustiku õhtu-miiting. Toimunud õhtu-miitingust võttis külalisena osa ka Raidma Tallinna „Kalevist".

Noorte murdmaajooksus vanusega alla 12 aastat tuli esikohale Murumaa, ajaga 4,54 m. Teisele kohale platseerus J. Heitur ajaga 5,0 min. kuna kolmandaks tuli Krabi. Samas jooksus vanusega alla 14 aastat saavutas esikoha G. Peets ajaga 8,10 min.

Kergejõustiku õhtu-miitingul saavutati järgmisi tulemusi. **60 m. jooks:** 1. Tomker — 7,6 sek. 2. Raidma — 7,7 sek. 3. Kaselaan — 7,8 sek. **Kaugushüpe:** 1. Oltjer — 5,79 m. 2. Kaselaan — 5,74,5 m. 3. Raidma — 5,71,5 m. **Kõrgushüpe:** 1. Raidma — 1,55 m. 2. Oltjer — 1,50 m. 3. Kaselaan — 1,50 m. **Kuulitõuge:** 1. A. Maalstein — 13,85 m. 2. Oltjer — 12,45 m. 3. Adamson — 10,78 m. **Kettaheide:** 1. A. Maalstein — 36,25 m. 2. Adamson — 34,70 m. 3. Oltjer — 33,30 m. **Vasaraheide:** 1. A. Maalstein — 38,56 m. 2. Adamson — 21,14 m. **Odaheide (600 gr.):** 1. Hölpus — 49,11 m. 2. Oltjer — 47,57 m.

Noorte klassis saavutati järgmisi tulemusi. **60 m. jooks:** 1. Nurme — 9,3 sek. 2. G. Peets — 9,4 sek. 3. Tuiman — 9,5 sek. **Kõrgushüpe:** 1. Rajala — 1,45 m. 2. Hints — 1,35 m. 3. Punapart — 1,35 m. **Kõrgushüpe B-klassis:** 1. Tuiman — 1,10 m. 2. Nurme — 1,05 m. 3. A. Peets — 1,05 m.

Töötajaile kümblusravi Pärnus ja Haapsalus

Eesti Kutsekogude majandamisel olevad mudaravilad alustavad tegevust käesoleva kuu lõpul. Suvehooaja kestel võimaldatakse töötajaile üle 30.000 kümblusravivanni

Eesti Kutsekogude majandamisel olevates mudaravilates Pärnus ja Haapsalus võimaldatakse sõjaaegsetest kitsendustest hoolimata ka tänavu töötajaile ja nende abiõiguslikele perekonnaliikmeile eriravide liiki kuuluvat kümblusravi.

Mudaravilate avamiseks, mis toimub Pärnus käesoleva kuu lõpul ja Haapsalus juunikuu algul, on kohtadel praegu käimas ettevalmistused. Ühtlasi on kuurordivalitsustes alustatud kümblusravi soovijalt avalduste vastuvõtmist.

Kogusummas tahetakse töötajaile võimaldada Pärnus ja Haapsalus suvehooaja kestel ümmarguselt 31.000 kümblusravivanni, s. o. samas ulatuses kui eelmiselgi aastal.

Kümblusravi-vannide saamiseks on tänavu pandud kehtima eesõigustusjärjekord, mille alusel kohalikud kuurordivalitsused teostavad ravisoovijate vastuvõttu.

Esmajärjekorras on õigustatud kümblusravi saama meie kodumaa kaitsjad — sõjaväelased. Järgmisena on eelistatud 1. mai tööpäha puhul premeeritud töötajad, kuna kolmandas järjekorras võetakse raviasutustes vastu füüsilistel töödel töötajaid kaevandustes ning ülirasketel töödel töötajaid kõikidel tööaladel.

Edasi järgnevad neljandas eelistusrühmas rasketööllised kõikidel tööaladel, siis kõik ülejäänud tööline pingulised töölised ja teenistujad, samuti Eesti Kutsekogude liikmeskonda kuuluvad töötajad, kuuendana sõjaväelaste perekonnaliikmed, seitsmendana Eesti Kutsekogude liikmete perekonnaliikmed ning kaheksandana Eesti Kutsekogude liikmeskonda mittekuuluvad isikud.

Iga üksikhaige suhtes määrab vastavalt eeltoodud eelistusrühmadele ravi järjekorra kohalik kuurordivalitsus, kellele ravisoovijal tuleb esitada avaldus. Avaldusele tuleb ühtlasi juure lisada selle asutuse saatekiri, mille alla üks või teine sotsialhoolduslikult kuulub. Kuurordivalitsus teatab seejärele ravisoovijaile millal tal on võimalik kümblusravi saada.

Saatekiri tuleb nõutada sõjaväelastel vastavalt sõjaväe tervishoiuasutuselt, sõjaväelaste perekonnaliikmeil aga hooldusohvitserilt.

Haiguskindlustatuile annab saatekirja Eesti Kindralkomissari-piirkonna haiguskindlustusasutus või raudteelaste suhtes, kelledel on oma haiguskindlustusasutus, Ida-alade raudteehaigekassa Tallinna sektsioon, millele alluvad kogu Eesti raudteelased.

Kõikidele teistele annab saatekirja Eesti Kutsekogude tervisekaitse osakond. Mudaravilais võimaldatakse haigetele vastavalt arsti ettekirjutusele muda-, raba-, söehappe-, ekstrakti- ja mereveevanne ning igasuguseid tervislikke dušše.

Sinepi seemned kiiresti ära viia

Põllupidajate tähelepanu juhitakse sellele, et nad võimalikult kiiresti viiksid ära Rotermanni Tehaste väljaandepunktiites neile määratud sinepiseemne koguse. Sellega vältitakse viivitust sinepi külvist.

Meie vanimaid skulptore

Amandus Adamson 31. X 1855 — 30. VI 1929

AMANDUS ADAMSON — Äreval pootusel

Sündinud merimehe pojana Paldiski lähedal, kaotab Adamson varases nooruses oma isa. Poisikene paigutatakse Tallinna Toompea vaestekooli, kus tema lapselikud lõiketööd äratavad tähelepanu. Haaratuna huvist oma lõiketööde vastu ja kuuldes Peterburi kunstiakadeemiast, kus sellist kunsti õpetatakse, sõidab A. salaja laeval Peterburi. Kuid oma soovi teostamata tuleb A-l tagasi pöörata kooli internaati, kus tema ettevõtlikus leiab halva kohtlemise kooli hooldaja poolt.

Lõpetanud kreiskooli, ei ole Adamson oma õppimise soovist Peterburi kunstiakadeemias mitte loobunud. Seekord õnnestub temal akadeemiasse pääseda tänu Paldiski kohtuniku K. Kalki ja Peterburi Teadusteakadeemia liikme krahv Lüdke kaasabil. Töötades akadeemias prof. A. v. Bocki skulptuuriateljees, saab A. 1877. a. töö eest akadeemia nõukogult väikese hõbeauraha ning järgneval aastal oma lõputöö „Ristija Johannese" eest suure hõbeauraha. Lõpetades kunstiakadeemia, leiavad A-i poolt viimistletud puuskulptuurid hindamist Peterburi kõrgemas seltskonnas. Sellest tingituna kujuneb A-l elu Peterburis elamislahedaks. A-ni varasemast tegevusajast on meile üldiselt tuntud puust nikerdatud raam J. Köleri õlimaalile „Andke Jumalale, mis Jumala kohus...", mis eesti seltside poolt annetati keiser Alekander III tema kroonimise puhul (1883).

Peatselt avardub A-ni tegevus ja hõlmab pedagoogilist ala, nimelt 1884. a. peale asub tema töötama õpetajana Peterburi Stieglitzi rakenduskunstikooli ja aasta hiljem Kunstide Edendamise Seltsi kooli. Keiser Aleksander III medaljongportree eest saadud tasu võimaldab A-l Prantsusmaale sõita (1886. a.). Pariisis töötab A. teryelt viis aastat. Siin teostub temal rida õnnestunud skulptuurteoseid, nagu „Amor ja Psyche", „Armastus, Teadus ja Surm", „Laine", „Lüürika ja Muusika" jt., milledest mõned leidsid Pariisis kunstinäitusel esinedes auhindamist.

Peterburis jatkuval tegevusel 1891. a. peale teostuvad A-l puuskulptuurid „Surev Hüataint" ja „Nälg". 1895.—1896. a. vahemikus teostuvad A-l esimesed suuremõõtmelised dekoratiivkujud Nižni-Novgorodi näitusmessi jaoks. Sellele tööle järgneb keiser Aleksander III muuseumi väliskaunistamistööna skulptuur-reljeefide kogu (arvult 750 kuju). Samasse ajajärku kuulub eestiaineline skulptuur „Kalevipoeg ja Sarvik" (1895). 1899.—1902. a. vahemikus teostub temalt „Russalka" mälestussammas Kadriorus, millele järgneb monument keiser Aleksander II-le Kurski kubermangus (1904).

1907. a. tähistab A-ni elus akadeemikuks saamist. Hilisema aja töödest tuleb märkida „Muhu Kalurit" (1908), mälestussambaid Vene sisemaal ja hiiglamonumendi teostamist Romanovite dünastia 300 a. valitsemise mälestuseks, mis püstitatakse Kostroma linna. Hoolimata tugevast opositsioonist antakse selle ausamba teostamine A-le, mille kallal kunstnik töötab viis aastat. Suurejooneline töö on viidud lõpule, kui puhkeb 1918. a. revolutsioon, mis pühib Romanovite dünastia ja muudab A. tehtud töö otstarbetuks.

Adamson tuleb lagestatuna oma kodulinna Paldiski, kuid temale omase energiaga algab temal seal uus tööperiood, mille tulemusena sünnib rida puuskulptuure, nendest üldtuntud „Noorus kaob" (Eesti Kunstimuuseumis). Temalt valmivad Vabadussõjas langenuile mälestussambad Pärnus, Narva-Jõesuus, Rakveres, Valgas, siis veel Tartu Pauluse kiriku aitarile mormorist grupp, V. Reimani mälestussammas Tartu Toomemäel, Kreutzwaldi mälestussammas Võrus ja Koidulale — Pärnus.

Mõistetavalt ei piirdu A-ni looming ülalmainitud töödega, — need on vaid väljavõtted A-ni suurest ja mitmekesisest kunstipärandist. A. oma võimetelt on miniaturist, ja need oma käsitluse täiuslikkuses tunduvad monumentaalsetena. Seevastu A-ni suurepinnalised tööd tunduvad suurendistena, ja raske on nendele omistada monumentaalsust, — kuid nende hulgas, loomulikult leidub õnnelikke erandeid.

Amandus Adamson on talletanud eesti kunstile palju väärtuslikku ja põhjapanevat, mis aja ja maitse muutudes on võimeline säilitama lugupeetava koha meie kunstiloomingus.

A. Tassa

Argipäev „PÕRGUPÕHJAS"

See on eriline ja looduse poolt ebasõbralik võitlusmaastik, võrreldav ainult ehk Ilmjärve ja Neveli soodega. Kilomeetripikkuselt laiub Eesti suurim raba, kaetud hõredate metsade, soosamblа, kanarbiku ja paluvartega. Troostitu naga kõrb, ilma inimeste elupaigetata, täidetud vaid veega, mis ähvardub igal sammul. Tarvitseb libiseda mõnelt kulvemalt mättalt kaigasteedelt kui pruunikas soomuda tungib üle kummisäärikute ja läbi riiete. Siin „Põrgupõhjas", ühe divilsi lõigu raskuspunktis, on lahingutegevusse rakendatud üks eesti piirikaitserügemente.

Lihtsalt ja kokkuvõtlikult kõlab selle rügemendi päevikus hariliku võitluspäeva kirjeldus: „Päev rahulik, ajuti vastase segav miinipildujate tuli. Öhtutundidel elav jalaväerelvade tulevahetus II pataljoni lõigus. Lõunatundidel väljasaadetud luureükused vastase asetuses midagi uut ei avastanud. „Kuid nende nappide sõnade taga peitub palju rohkem, peitub äärmist tahtejõudu ja meelekindlust meestelt, kes on nüüd jaba kaks kuud seisnud lageda taeva all lakkamatus võitluses vaenlasega.

* * *

Hommik soos ei too grenaderile peaaegu midagi uut, ta valvekorrad kestavad täpselt niisamuti edasi nagu ööselgi. Väheneb ainult pinge, sest päevavalgus ei võimalda enamlastel tigihiilimist kuni mõnekümne meetrini, mida nad öösiti tihti praktiseerivad. Sagell sajab vihma ja pilvitsb, ja selgelgi päeval suudab päike vaid vaevaliselt tungida soopadrikusse.

Uus vahetus grenadere väljub pihkepunkrist, ilma ahjuta madalast onnist, mis lõmitab puuhunnikuna miinipildujatulest laastatud metsas. Läbi soolaugaste ja vajuva karusambla läheb teekond kuni eesmiste kuulipilduja- ja laskurpesadeni, eelmise vahetuse mehed lahkuvad ja siis jääb jälle kõik vaikseks.

Peagu liikumatult istub grenader. Kase- ja männitüvedest ulualune pakub küll varju tuule eest kuid mitu kihti kuuseoksi maapinnal ei suuda siiski varju pakkuda soovoe eest, mis tungib vastiku niiskusena pikkamööda ka läbi riietuse. Aeglaselt silmitseb grenader oma ees olevat maastikku. Seal on näiteks 40 — 50 meetri kaugusel puuvirnad, mille taga asetses alles mõne päeva eest vaenlase kuulipilduja, mis suudeti kõrvaldada alles pässigranaatide tulega. Kaugemal vasakul on madalate lepavõsade vahel näha eelmisel rünnakul langenud enamlaste laipu. Võib-olla hiilib ülevaadet mittepakkuves maastikus enamlaste luure — või rünnakrühm, kavateades äkilist rünnakut.

Äkki „Trahh-trahh-trahh!" Kolm enamlaste miini lõhestab puutüvesid. Rabisedes langevad killud sooplada. Grenaderid suruvad end ligi maad seal, kus nad parajasti on. Nüüd pole aega valida kuivemat kohta, sest eelmestest miinidest võib areneda rünnakueelne äge turmtuli. Veel tungib paar miini pehmesse maasse. Midagi muud aga ei järgne.

„Vaid häirimistuli", lausub üks. Süüdatakse sigarette ja valvatakse edasi, kuni tuleb uus vahetus. Siis puhatakse paar tundi ja magatakse märgades riietest hoolimata.

Luuremeeskond on koostatud ja saanud tegevuskäsu. Kontrollitakse relvad ja varustus, siis lahkub üks sõdur teise järel ei kellegi-maa padrikusse. Möödub jälle bulk aega vaikuses, vaid harva sekka lajatab mõni üksik lask naaberlõigus või täristab kuulipilduja. Kui puhkeb otse ees aga äkdam laskmine, suruvad valvel olevad grenaderid tugevamini relvad pihku — luureüksus on kontaktis vaenlasega ja vajab ehk otsustaval hetkel tuletoetust kaaslastelt. Seekord läheb aga kõik libedalt, luuremeestel on õnnestunud peagu märkamatult kaduda vaenlase nähtavuseet ja nad ilmuvad üksteise järel ilma kaotusteta tagasi. Rinne on aga häiritud ja sumiseb veel tükk aega nagu mesipuu, mida on kepiga torgatud.

Alles tulevahetuse vaibudes süüakse lõuna, mis on toiduloojate poolt kohale toimetatud. Heidetakse nalja, võetakse kiivrid peest ja lastakse vahepealt pilvede vahelt välja tulnud kevadpäikesel silitada habemeis näguaid. Sest habe on siinsete rindemeeste uhkus ja neid kasvatab peagu igaüks, välja arvatud vaid need üksikud õnnetud noored, kellel habe ei taha võrsuda.

Jälle venib aeg, kuni häirekell äkki kutsub mehi. Nüüd unustatakse kõik muu, haaratakse püssid ja kiivrid ning tormatakse laskekohtadele. Lakastavad lasud ja enamlaste poolel on märgata liikumist. Tulistamine paisub ägedaks raginaks, kuulipildujate tulevihud lõikuvad plakseades puid ja maapinde. Vahest sekka lajatab oma terava prahvaka ka mõni kerge miin, sest enamlaste tegemikrelv.

Mudasel ja ligasel pinnal varitsevad grenaderid, valmis hoidma igat tükki maad vaenlase rünnaku vastu. Kuid nii kangele asi seekord ei arene, vaenlane toetus vaid jällo oma häirimise ja lõpetab piskamööda tule. Tükk aega ootavad veel eesti grenaderid, kui nad ükshaaval liiguvad tagasi punkritesse, et vähegi soojendada oma külmanud liikmeid. Jääved vaid valvsate silmadena alalised vahipostid, keda neg-ajalt külastab kompaniiülem, et ise tutvuda olukorraga.

Lõputuna näib venivat aeg, millele äsjane tulevahetus tõi vaid vaheldust. Kui seda vett ei oleks, mis nüüd kummisaabastest välja kallatakse ja sokkidest soopinda tagasi väänatakse. Mehed jagavad oma signetid — rindevendlus on midagi hoopis suuremat tavalisest sõprusest. Vesteldakse ja nii mõnigi mõte sammub pikki radu läbi. Alutagune metsade kaugele Lõuna-Eestisse, kust selle eesti piirikaitserügemendi mehed on enamikus pärit. Sest nende kodude eest ju võideldakse, ehkki naine peab praegu üksinda või alaealise poja abiga harima põldu ja talitama majas.

Niisugused on võitluse argipäevad, kui Saksa sõjateade kõneleb võitlustegevusest edela pool Narvat, Enamlaste üksused, kellel on õnnestunud tungida Krivasoo kohal üle Narva jõe, püüavad asjatult välja pääseda soost, mis kujuneb päev-päevalt ikka enam nende hauaks.

Väeosa kirjasaatja
Uno Andre

Paidelased külastavad Türit

Täna toimub Türi rahvamajas Järva lava- ja helikunstiühing „Voog'i" ning EK „Puhkus ja Elurõõmu" Paide osakonna ühiskorraldusel kirjanduslik-muusikaline omaloomingu õhtu, mille kavas esitatakse rida kirjanduslikke ning muusikalisi palu Paides kirjandus- ja muusikapõllul tegelevate isikute loomingust. Lisaks sellele esitatakse õhtu kavas veel 1-vaat. vabadusvõitlusaineil kirjutatud näidend „Reetur". Muide olgu siinkohal märgitud, et sama kavaga toimunud õhtud Paides möödunud lau- ja pühapäeval leidsid rohkearvulise publiku poolt erakordselt sooja vastuvõtu. Toimuv omaloomingu õhtu algab kell 17.00.

Toimub rida peakooso lekuid

Homme peab Paide Linna Vabatahtlik Tuletõrje Ühing Paide rahvamaja ruumes oma peakoosoleku. Toimuva peakoosoleku päevakorras on koosoleku rakendus, 1943.a. aruanne, 1944.a. eelarve, valimised ning läbirääkimised ühingu tegevusse puutuvais küsimusis. Ühingu peakoosolek algab kell 14.00.

Pühapäeval,4. juunil peab Alliku Piimaühing oma ruumes korralise aasta-peakoosoleku, kus päevakorras on koosoleku rakendus, 1943.a. aruande kinnitamine, 1943.a. puhtakassu jaotamine, 1944.a. eelarve, valimised põhikirja järgi ning läbirääkimised. Peakoosolek algab kell 12.00.

Samal päeval peab oma peakoosoleku ka Türi Piimaühistu, kus peale tavaliste aastapeakoosoleku päevakorra punktide on arutusel ka osamaksude täiendamise küsimus, Käru ja Kärevere koorejaamade koore- ja piimaveo korraldamise küsimus ning läbirääkimised.

Pühapäeval,11. juunil toimub Väätsal, sealse algkooli ruumes kaks peakoosolekut. Kell 15 peab nimelt oma peakoosoleku Väätsa Vabatahtlik Tuletõrjeühing, kuna juba hommikupoolikul algusega kell 11, on koos elektriühistu liikmed, et arutada ühistu 1943. a. aruannet, 1944. a. eelarvet, teostada valimisi põhikirja järgi jne.

Vannutati üks piirikaitserügement

Meie ülikoolilinnas toimus kolmap. ühe vastmobiliseeritud Eesti piirikaitserügemendi pidulik vannutamine. Sel puhul olid kõikjal majadel ja ametiasutuste hoonetel lehvimas Eesti ja Saksa riigi lipud, andes kevadrohelisele linnale piduliku ilme.

Vandetõotuse andmise juures viibis ühe armee ülemjuhataja kindral Loch, keda saatsid kohalik välikomandant ning teisi kõrgemaid saksa sõjaväelasi. Eesti sõjaväelastest olid kohal kõrgema Eesti väeosade ülemana Eesti SS-kindralinspektor, Eesti Omakaitse juhtivaid ohvitsere ja haavatuid Eesti väeosadest, kes viibivad siin ravil. Tsiviilvõimude esindajatena võtsid vannutamistoimingust osa kohalik piirkonnakomissar, Kohtudirektor ja kohalike Eesti asutuste esindajad eesotsas linnapea ning maavanemaga. Peale aukülaliste oli rohkesti kohalikke elanikke, kes sündmusele kaasa elasid.

Kohalik välikomandat tervitas Eesti piirikaitserügementi ning pidas seejärele lühikese tervituskõne, milles ta märkis järgmist:

„Eesti piirikaitserügemendi sõdurid, tervitan teid kohaliku väli- ja võitluskomandandina. Nüüdsest peale alluvad rügemendid minu käsule. Ma avaldan lootust, et iga üksik mees rügemendis täidab kõigiti oma kohustust ning et iga üksik mees ka väljaspool teenistust laitmatult käitub. Rügemendi aunimi ei tohi kunagi kannatada, Olge uhked oma rügemendile"

Välikomandandi sõnavõtu järele marsis Saksa sõjaväeosa aukompanii ,Saksa riigi sõjalipuga vannutamiseks orkestri saatel kohale. Väljakule saabus ka ühe armee ülemjuhataja suurtükiväekindral Loch, kellele esitati vannutatavat rügementi. Kui kõrged külalised olid asunud oma kohtadele, algas vannutamine. Kõnepulti asus vannutatava rügemendi ülem, kes pöördus rügemendi poole sõnavõtuga, milles ta tõstis esile truudusvande tähtsust, mis köidab rügementi üheks lahingüksuseks ning avaldas lootust, et eesti sõdur teab mille eest ta vaenlase vastu peab võitlema.

Seejärele võtsid väeosad valvelseisaku. Saksa sõjalipp langetati austuseks Eesti hümnile ning vannutatav rügement ja kogu rahvas laulsid ühiselt „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm."

Järgnevalt tõid lippurid Saksa sõjalipu väljaku keskele. Kõlas rügemendiülema käsklus vandele asumiseks. Kogu rügement tõstis parema käe. Rügemendiülema adjutant luges ette vandetõotuse sõnad, millele kogu rügement järele luges.

Kindlalt kõlasid ühises kooris vandesõnad, mis ajal sõjaväelastest ja tsiviilisikuist aukülalised ning kogu pealtvaatajaskond olid valvelseisakul.

Vandetõotuse järele selgitas rügemendiülem sõduritele vande mõtet ja tähtsust ning avaldas lootust, et vastastikuse usaldusega õlg õla kõrval võideldes saavutatakse võit, millega kindlustatakse ilusa Eesti kodumaa, ta naiste ja laste tulevik.

Führeri austamise järele mängis orkester Saksa hümne. Vannutamistseremoonia lõpul asus rügement paraadmarsile. Ees sammus lipu aukompanii Saksa riigi sõjalipuga.

Rügement läbis rohkes lipuehtes tänavad, kus teda kõikjal saatsid rahvahulgad. Vannutatud rügemendi pidupäeval ei puudunud ka lilled. Oli rohkesti noori neide, kes ulatasid oma isamaa-kaitsjaile lilli, kui nad sammusid läbi tänavate.

Kõik jõud . . .

Algus 3 lehek.

Euroopa bolševismivastase rinde rakendumine totaalsesse sõtta toimub järkjärguliselt. Möödunud aasta jooksul rakendus totaalselt Saksamaa ning esimesi samme tegid ka teised Saksamaaga küljekõrval sammuvad maad. Saksamaa vabastas totaalse jõudude kontsentreerimisega hiigelhulgal uusi sõdureid oma relvadele. Otstarbeka tööjõu paigutuse ja naiste laialulatusliku eduka rakendamisega osutus see võimalikuks.

Kui vaatame meil Eestis riigi, siis märkame, et totaalsuse printsiip pole siin veel kaugeltki kogu rahva tööreservi haaranud, kuigi eestlaste võitlus ja tööpanus on hindamatu. Käesolevasse aastasse astudes, kutsus Eesti Omavalitsuse juht dr. Mäe kogu rahvast oma töö ja rahvuslike jõupingutustega kodumaal andma oma panust Euroopa ühises võitluses. Teame ju meie, eestlased, paremini, mida tähendab bolševismioht!

Nii seisab meie käesoleva aasta võitlusülesanne solidaarsuses teiste võitlevate maadega, kes astuvad nüüd totaalsele jõududekoondamisele, oma rahvusliku võitlusvibu pingutamisele. Ka meil tuleb lõplikult asuda kõigi tööjõudude ratsionaalsele ja totaalsele ära kasutamisele, milleks õiguslikud alused on ida-alade riigiministri poolt antud juba 29. märtsil 1943.

Saksamaa eeskujul näeb see ette tööjõudude teatamiskohustust tööametites. Seliega võimaldub kõigil totaalselt rakenduda meie rahva saatusvõitluse. Käimasoleva sõja ulatust arvestades, mis mehi nõuab tähtsamatele ülesannetele, osutub eriti tähtsaks naistööjõu totaalne rakendamine, kes on Saksamaa kogemuste kohaselt suuteline paljudel aladel edukalt asendama meestööjõude. Meie rahvuskeha on hõrenenud bolševike terroritegude tõttu tunduvalt. Võitluseks bolševismi vastu oleme annud vabatahtlikke ja kaitseteenistuskohuslikke aastakäike, mistõttu on tekkinud lünki kodumaa töörindes. Need vajavad tingimatut täitmist uue tööjõuga. Kuna mehed ikka laiemas ulatuses rakenduvad teistele ülesannetele, mis sõjas on tähtsamaid, tuleb ka naistel meeles pidada oma osa rahvuskehas. Sõltudes koos meestega kodumaa käekäigust, peavad nad selle käekäigu nimel üle võtma oma võimete kohaseid ameteid, et asendada rindel võitlevaid mehi.

Töökohuslaste rakendamine toimub kodumaa kaitstes kui ka põllunduses. Seejuures avaneb võimalus vabatahtlikuks tööpanuseks nendele enda teatamisega tööametites, kes küll otseselt määrustekohaselt ei kuuluks teatamiskohustuse alla, kuid kellele on südameasjaks kaasaitüüa lõppvõidu saavutamiseks ja parema tuleviku kindlustamiseks. Teadmine, et samasuguses totaalses pinges võitleb meie kõrval suurem osa euroopa rahvaid, annab ka meie pingutustele jõudu ning meie rahvuslik sisu aina kindlustub.

Bukarest peab vastu

Rumeenia pealinna pale ja hoiak muutus

Pommisõda on vajutanud Rumeenia pealinna rõõmsasse ilmesse sügavad vaod. Kuid need ei ole mitte Bukaresti ülikooli suitsenud varemed, ei Cantacuzino arstiteaduslikku instituudi rusud ega Kuninga platsil asuva tuntud hotelli „Athene-Palace" tulikahjust tekkinud aknatühimikud, mis on nii põhjalikult muutnud Bukaresti palge. Mis kujundas muutuse Bukarestis nii järsuks ja radikaalseks, ei ole hävitatud eluasemete jäänused, vaid tõsiasi, et see kergelt elav linn Dambovitza äärea kisti lühima aja jooksul väga rahulikumast muretusest ja ülirikkalikust luksusest ja asetati sõja eelliini keskele.

Kuigi anglo-ameeriklaste õhuterror saksa linnade vastu saavutas oma täie hoo, oli saksa elanikkonnal selja taga juba mitu aastat valjult sõjalisi vahendeid, kaupade ratsioneerimisi ja muud. Bukarestis aga purustas allaheidetud pommide õhusurve vaateknaid, millistel leidus külluslikult luksuskaupo, millistele Bukarestis kuni esimese õhurünnaku päevani leidus uskumatult kõrgetele hindadele vaatamata ikka veel ostjaid. Sireenid kihutasid varjenditesse inimesi, kes varem ei tahtnud oma päevakavast kustutada muretut jalutamist Calea Victoriei korsol. Restoraanid ja kohvikud olid kuni esimese rünnakuni Bukarestile tihedasti täidetud logelevateet külalistest, kes võisid ilma tshekkideta teliida kõike, mida hellitatuimgi keel ihkab.

Anglo-ameeriklaste pommid tõid Bukarestis kõigil aladel kaasa sügava muudatuse, kõigi väärtuste ümberhindamise. Põgenikkude voolule idaprovintsidest, mis valgub lääneprovintside küladesse ja alevitesse, lisanduvad rongid evakueeritavatega suurematest keskustest. Transpordi pinguli olukorras saavad evakueeritavad ja põgenikud korralduste kohaselt kaasa võtta ainult väärtuslikumaid tarbeesemeid. Mööbliäride uksed on avatud, aga keegi ei astu üle nende läve. Rohked antikvariandid Calea Victoriel on vaateaknateit kõrvaldanud oma hapra portselani, sest ka need leiupaigad asjatundlikkudele kui ka võhiklikkudele kogujatele paksude rahataskudega tõmbevad end kuidagi ülesrustena. Ostetakse ainult esmajoones vajalikke tarbeesju, mida külas tarvis läheb. Küla paremused on nüüd avastanud ka snobistlikuimgi Bukaresti elanik. Ainult elatisvahendite kaupluseed suudavad vaevu toime tulla ostjate tormijooksuga.

Mitte vähem sügav on aga moraalne ja hingeline murrang, ja seda nimelt Bukarestis, mis vastupidiselt rumeenia talupoegluse visale kannatlikkusele tundus oma temperamendilt nii plahvatavana, näiliselt defaitismile kalduvana, oma hoiakus nõnda vähe püsivana. Kuid kui anglo-saksid lootsid siin oma pommiterroriga avastada sisemurrukohta ruumeenlaste moraali, petsid nad end samuti kui need, kes Bukaresti elanikkude hindamisel ei suutnud olla põrmugi asjalikud. Katsumistunnil ei osutanud bukarestiased sugugi kartlikuiks ega peatuiks, vaid osutasid imetletavat kindlust. Esimese rünnaku järele ilmnes küll veel paljude enne ainult paberil eksisteerinud tõrje- ja abivahendite teostamisel mõningaid segadusi, mis tulenesid enam üliagarusest kui loidusest. Kuid juba teise rünnaku puhul tundis igaüks oma kohta ja ülesannet. Kahjude kõrvaldamisel aga tõestas rumeenlane veel kord, et ta ei ole võib-olla eeskujulik organiseerimises, kindlasti aga improviseerimises. Just see omadus aga tuleb talle kasuks nende katsumiste puhul, milliste ulutust ja toimumispaika ei suudeta ette arvestada.

Aga vähem imetletav ei ole ka murrang bukarestlaste poliitilises meelsuses. Rumeenlane oli kuni selle hetkeni võtnud sisemiselt seisukohta ainult bolshevikkude vastu. Inglased olid talle mitmes asjas üksköiksed, ameeriklastelt ootas ta ühel päeval koguni tunnustust rumeenlaste panuse eest võitluses euroopaliku tsivilisatsiooni kaitseks, kui mitte koguni otsest või kaudsest toetust parajai sõimapilgul. Et ameerika terroripommitajad teisel ja kolmandal rünnakul loopisid oma pomme ilma maad nägemata ja valimatult Bukaresti siseosadele, õpetas viimaks neidki, kes esimese rünnaku järele veel pead murdsid, milliseid „saksa" või „sõjalisi" eesmärke küll selle või teise pommiga tahteti tabada. Kuid selle anglo-ameeriklaste teoskluse paljastamistunnil Bukarestis veel oldi sageli köheldud inglasi ja ameeriklasi liiga avalikult vaenlaseks nimetamast, siis tarvitatakse tänapäeval nende kohta juba hoopis teissuguseid iseloomustusi. Mida ei suutnud parimgi selgitustöö, seda suutsid pommid: rumeenlased teavad, et nad olevikus võitlevad lihtsalt oma olemasolu eest ja et sellise võitluses toetab neid ainult saksa sõdur. Harva tervitati läbi Rumeenia tõttvaid saksa sõjaväeronge nii südamlikult kui nüüd.

Fritz Poppenberger

Veel eestlaste saabumisest kodumaale

Meie leht käesoleva nädala esimeses numbris ilmus sonum 81 eestlase saabumisest kodumaale, kusjuures oli loetletud ka nende maakondlik päritolu. Nagu nüüd asjaolude uuel ja põhjalikul kontrollimisel selgub, on nimetatud sõnum informatiooni andjast, postist kui ka toimetusest mitte olenevalt põhjusil saatunud ajaleht tunduva hilinemisega, nii et kõnealuste eestlaste kojujõudmine on toimunud juba mõnda aega tagasi ja mitte praegu. Kuna käsikiri osutus igati korrektseks ning sõnum ka sisult ei jätnud mingit kahtlust, siis ei tekkinud ka korrektoril isc ajalehetööle omasel kiirel kontrollimisel vajadust saabumise aja suhtes teostada nut ja põhjalikku asjaolude kontrolli.

Arvestades asjaolu, et juhtuuus on tegemist puht trükiloudest tingitud eksitusega, julgeb toimetus uskuda, et lugejad eksimust käesoleva sõnumiga arusaavalt vabandavad.

Rindevõitlejate perekondadele jagati tekstiilpunkte

Ostuload antakse välja 10 päeva jooksul

ERÜ Järva ringkonnaameti poolt on lõpetatud rindevõitlejate perekondadele määratud tekstiilpunktide jaotamine vastavate sooviavalduste põhjal. Sellekohased materjalid on ringkonnaameti poolt kätte saadetud kohalikkudele omavalitsustele, kust nüüd antakse 10 päeva jooksul välja ostuload. Need ostuload on maksvad üle maa. Uusi avaldusi tekstiilpunktide saamiseks nüüdsest peale enam vasta ei võeta, kuna kontingent on otsas ja tähtpäevad möödunud. Kokku tuli Järvamaal jaotamisele 35.000 tekstiilpunkti, mis jagati 480 rindevõitlejate perekonna vahel, kusjuures tekstiilpunkte said 815 inimest.

TÄKK-HOBUNE, noor, vahetada aastase varsa vastu. Teatada Väätsa asundus, Paul Loo.

RÄTSEPAD! Kes ümbleks kiiremas korras kostüümjaki! Teatada Paide, Uus tn. 34—1.

Ära anda PORGANDISEEMET. Pärnu tn. 70—2 Paides.

Soovin vahetada 6-voldilist TUULEGENERAATORI jalgratta vastu. Teatada elt. „tuulegeneraator".

Müüa JALGRATAS Rmk. 150.- ja VOKK Rmk. 50.- Samas soovitakse osta LÜPSILEHMA. Teatada Kerulale, Raudemetsa pk. 6. Türi.

Soovin osta hauduja KANA. Soovikorral annan vastu kas muneja kana või sokutalle. (4. nädalat). Teatada Paide, Suure-Aia tn. 35. Reisma.

28. apr. s. a. LEITUD Paide sauna riietehoiuruumist KAELAEHE. Kätte võib saada Paide, Posti tn. 14.

3. lambiline RAADIO-APARAAT ühes komplekti lampidega vahetada jalgratta mantlite vastu. Teatada Järva-Jaani, Valasti k. Metsniku talu, Erk.

NAIS- ja MEESTÖÖJÕUDU, soovitav lasteta abielupaar, vajatakse maale talu. Korter olemas. Katbelda Võhmuta vallas, Lõutsalu külas, „Lauri" talus. Töölevõtmine toimub Paide Töövõimeti kaudu.